

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קטז: קיז.

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה רנ

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
במדבר יט (יד) זאת התורה
אדם כי ימות באהל כל הבא
אל האהל וכל אשר באהל
ישקא שבעת ימים:
תורה רמז

הימים ב-ז (ו) ויגבה לבו
בדרכי יהוה ועוד הסיר את
הקמחות ואת האשרים מיהודה:
תורה רמז
שופטים יג (כה) ותהל רוח
יקוק לפעמו במחנה דן בין
צרעה ובין אשתאל: פ
שופטים יד (ו) ותצלח עליו
רוח יהוה וישפעהו שפע
הגדי ומאומה אין בידו ולא
הגיד ללביו ולאמו את אשר
עשה:

תורה רנ
איוב א (כא) ויאמר ערם
יצתי וצאתי מבטן אמי וערם
אשוב שפה יקוק נתן ויקוק
לקח ימי שם יקוק בברך:

יש כמה חידושין של תורה שהם רק כמו פינקס¹⁰, וכמו שכותבין
תיבת אדם לבד. כי התורה היא בחי אדם, כ"ש (במדבר יט)
זאת התורה אדם, ויש שהוא נכנס לפנים מזה, אבל אעפ"כ אין
זה אדם כנ"ל. רק כשוזכר אל התורה בעצמו זהו בחי אדם
באמת. וזהו **זאת התורה אדם**, זאת התורה דייקא, היינו רק
זאת התורה האמתיות, היא בחי אדם :

ודע שכל אדם קודם שמישיג בתורה השגה של אמת, צריך
לילך בהכרח דרך אלו היכולות התמורות. אבל הכלל שאסור
למענות בעצמו, לסבור שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם
יסבור כן ישאר שם חס ושלום, אבל כשידע שעדיין לא התחיל
לכנס¹¹ לחדרי תורה האמתים, אזי יתחזק בעבודת השם,
וירבה בתפילות, ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדושה באמת,
ואז יראה ההפרש. ואפילו אם עשה עובדות ותעניתים וסיגופים
בשביל השם יתברך, ואחר כך זכה לחידושין, אעפ"כ אל יעמוד
ע"ז לסבור שהם השגות של אמת הנ"ל. כי אפילו להדמויונות
של היכלי התמורות צריך עובדות ותעניתים. ואפילו בתאוות
עוה"ז יש דוגמא לזה, כגון למשל כשעושין שהוק וקומעדייע,
אזי נוסע אחד ומכריו וחושב כל הדברים שיעשו על
הקומעדייע, ואף שהוא תאוה לשמוע, אעפ"כ אין זה השוק
בעצמו, וכן כשבא להחדר שעושין שם הקומעדייע, יש שם
מצויר¹² על המבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר
בעצמו, ואפילו כשבאים לשם לפנים, עומד ל"ן אחד, ועושה
כמעשה קוף, וכל הדברים שעושה הבעל קומעדייע, הוא עושה
אחריו בליצנות, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ועיקר הוא השוק
בעצמו שעושין שם. וכמו כן תבין הנמשל מעצמו, כי יש מי
שנדמה לו שנכנס לפנים, ולפני ולפנים, ועדיין עומד בחוץ
לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת : והצדיק הגדול
מאד, אף כשוזכה להשיג השגות גדולות של הקדושה באמת
אעפ"כ אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגדול עוצם הכרתו את
גדולת הבורא ית'. ע"כ הוא משתדל ומתחזק בכל פעם,
שיתחיל הש"י להראות לו אור התורה, כאלו לא התחיל להשיג
כלל מומיו¹³:

רמז ו**לפעמים** צריך האדם שיהיה לו גדלות, [2] כמה
שכתוב (ד"ה ב יז) **ויגבה לבו בדרכי ה'.** והוא מועיל כמו
תענית, כי כשצריך לבא להשגה ולעלות לאיזה מדרגה, אזי
צריך לשכוח את חכמתו שמקודם. וכמו שמצינו (ב"מ פ"ה) שר'
זירא התענה כדי לשכוח תלמוד בבלי [1], כי ה' צריך לבא
להשגה יותר גדולה שהיא תורת א"י. והגדלות מועיל כמו
התענית הנ"ל, כי ע"י הגדלות שוכח גם כן את חכמתו,
כמשור'ז (פסחים סו ע"ב) כל המתגאה חכמתו¹⁴ מסתלקת
ממנו. אך צריך לזה חכמה יתירה [2], כי בוודאי גדלות הוא
איסור גדול מאד, ואם יתגאה באמת, בוודאי חכמתו מסתלק
ממנו לגמרי, ולא יבא להשגה, ויהיה נעשה שומה ממש, אך
צריך לזה אומנות יתירה, איך להתנהג בזה, שיהיה לו גדלות

רק כדי לשכוח חכמתו שמקודם שהוא צריך לשכוח כנ"ל,
ואעפ"כ יהיה עניו באמת [2]:

רמז [7] **איתא** בזה"ק (ר"מ צו ד' כז ע"ב) שתי"קו [10]
הנאמר בש"ס [11] הוא בחי מחוסר תיקון, דהיינו שנחסר הנון
של **תיקון** ונעשה **תיקו**. ודע שזאת הנון פשוטה
כשנחסרת מהתיקון ונעשה בחי תיקו כנ"ל, אזי היא נשפלת
ונכפפת ונעשה מזה בחי **קינות** שהוא אותיות **תיקון**, רק
שהנון נכפפת כנ"ל. ה' יגאלנו ויתחפכו **הקינות לתיקון**
ויתתקן ה**תיקו** הנ"ל :

רמז [10] **דע** שסיפורי מעשיות מצדיקים, הוא דבר גדול
מאד [11], כי על ידי סיפורים מצדיקים, נתעורר ונתלהב הלב
בהתעוררות גדול להשי' בחשק נמרץ מאד [12], כי הרשימו
שעשה אותו הצדיק שמספרין ממנו, על ידי עבודתו את השם
יתברך, זאת הרשימו נתעוררת¹³ בעת שמספרין מהצדיק, והיא
מעוררת להשם יתברך בהתעוררות גדול :

רמז [12] **עיקר** הגבורה בהלב. כי מי שלבו חזק ואינו
מתירא משום אדם ומשום דבר, יכול לעשות גבורות נוראות
ולכבוש המלחמות, ע"י חוזק ותוקף לבו שאינו מתירא ורץ
לתוך תוקף המלחמה. וזה בחי (אבות פ"ד) איזהו צדיק
הכובש את יצרו. וזה בחי גבורות שמשון שנא' בו (שופטים יג)
ותהל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין **אשתאל**,
שבאותן המקומות [13] צלחה עליו רוח ה' [12], ולבש גבורה,
דהיינו שבא לו חוזק ותוקף גבורה בלב, ועל ידי זה עשה
גבורות נוראות :

רנ [2] **דע** שכל מיני צער וכל היסורין אינם רק מחסרון
הדעת, כי מי שיש לו דעת ויודע שהכל בהשגחה מהש"י, אין
לו שום יסורין, ואינו מרגיש שום צער, כי ה' נתן ויה' לקח [12]
ואעפ"כ¹⁴ שיש יסורין שבהכרח מרגישים אותם, כגון היסורים
שבאים מחמת ההרכבה, כמו יסורים שיש מיציאת הנשמה מן
הגוף, והם יסורי החולה שבאים מחמת שמתחלת הנשמה
להתפשט מן הגוף, ומחמת שנקשרה הנשמה בהגוף בקשר
אמיץ וחזק, ע"כ בהכרח מרגיש היסורים בעת הפירוד, אעפ"כ
היסורים קלים מאד ונחמים להתקבל בעת שיודע בדעת ברור
שהכל בהשגחה מהש"י, ומכ"ש שאר מיני צער ויסורין שאין
מרגישין כלל כשיש לו דעת כנ"ל, ועיקר הצער מהיסורין, הוא
מחמת שנוטלין ממנו הדעת כדי שירגיש היסורין :

וזה עיקר צער של ישראל שיש להם בגלות, הכל הוא מחמת
שנפלו מהדעת ותולין הכל כמבע ובמקרים ובמזל. ומחמת זה
יש להם צער ויסורין כנ"ל. וזה בא להם מחמת שהם שרויין בין
העכו"ם ולמדו מהם, מחמת שרואין שעתם מוצלחת מאד,
וישראל נבזים ושפלים ע"כ הם

¹⁰ בש"ס תיקו הוא מלשון תיקום דהיינו תעמוד, ור"א שהוא נוטריקון תהא קאי. והערך פירש לשון תיק
דהיינו כמו דבר המונח סגור בתיק. ורבינו שנקט תי"קו עיין תו"ס עדויות ח' ו' דהוא ר"ת תשבי יתרון
קושיית ואבעיות, ובמסוף הערך ערך תק כתב שאין זה הפירוש אלא סימן, ועיין לקמן שרבינו כתב תיקו בלי
מרכאות.

¹¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹² עיין לעיל תורה רלד ושם גרשם

¹³ בשי"ק (שאלקס ויען קיס קליש בלינהעט) כפיק רבי אלת פה כתב שהרבי מקאלק נעשה חסיד מזמן אחד שסיפר מעשיות
מלליקוים.

¹⁴ בתולד-נתעוררות

¹⁵ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

¹⁶ מתוצו-גבור

¹⁷ בתשכס-אשתאל

¹⁸ עיין סוטה ט סוף ע"ב

¹⁹ לשו"כ שופטים יד ו' ושם יד יש ושם טו יד, ושמואל-א י' י'

²⁰ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

²¹ מתוצו-היסורים

²² * איוב א כא

²³ בתשכס - ואע"פ

¹ מתרלו - פנקס

² מכאן עד תיבת ודע נוסף בתקפא

³ גם בתולד-היא, ומתולד-הוא

⁴ מתרלו - ליכנס

⁵ מתוצו - מצויר

⁶ בתקפא - שיתחיל

⁷ עיין חיי מוה"ן נט ורלס שתעיתי כשה אובד היתה ההתבודדות של רבינו. ועי"ש אות קיג שאמר רבנו

לכמה צדיקים שטענו שראו את מלאך מט"ש שלא כך רואים אותו.

⁸ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

⁹ עיין סוטה ה. שמינית שבשמינית, אבל רבנו מתכוין כאן לגדלות שבאמת היא ענוה.

¹⁰ עיין סנהדרין כד. מה הפסול בתלמוד הבבלי.

¹¹ בתקפא - חכמות

¹² עיין פל"ח כאן

¹³ עיין באור הליקוטים תורה כב מפתח כה

¹⁴ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

¹⁵ עיין אור יקר להרמ"ק על רע"מ כרך טו עפר א' סימן ככ (דף קט). שהיו לכן שתיקה לדיקא עי"ש שהנון עלמא לאמי

בינה עלה לחמתה עולה המחשבה

ליקוטי

לומדים מהם ותולין הכל כמטבע ומקרה. ומחמת זה בעצמו יש להם יסורים, כי אלו היה להם דעת שהכל בהשגחה, לא היה להם יסורים כלל כנ"ל: ובאמת ישראל הם למעלה מהמטבע [א], רק כשהם הוטאים ח"ו, אזי נופלים אל תחת הטבע [ב], כמו העכו"ם שהם תחת המזל והמטבע, ואזי יש להם גלות וצער ח"ו. ועיקר הצער והגלות שלהם הוא רק ע"י זה בעצמו שאין להם דעת, ותולין כמטבע. וכשהקב"ה רוצה לרהם על ישראל, ולהושיעם מגלותם, ולעשות קץ וסוף מהמיצר להם, אזי ממשיך עליהם השגחה, ואזי מכניע ומבטל הטבע והמזל שהיה מחייב שיהיו ישראל נתונים תחת ידם, ואזי מחייב המיצר להם, וישראל עולים עליהם על ידי ההשגחה: **ודע** שזאת ההשגחה הוא ממשיך מסוף העולם, כי לעתיד בעת הקץ יבטל הטבע לגמרי, ולא יהיה רק השגחה לבד, כמה שכתוב (ישעי' נא) **כי השמים כעשן נמלחו והארץ כבגר תבלה**, היינו שיתבטל הטבע שהיא על פי מערכת הכוכבים ומזלות. וזהו **נמלחו**, היינו שיתבלבלו [ג] ויתערבבו כל המזלות, ולא יהיה שום מזל רק השגחה לבד, ואז יהיו ישראל למעלה. וע"כ גם עתה כשהש"י רוצה לעשות קץ וסוף מאיזה עכו"ם ושיהיו ישראל למעלה, אזי ממשיך עליהם השגחה מקץ וסוף העולם, שאז לא יהיה רק השגחה. וע"י זאת ההשגחה נתעלים ישראל ונעשה קץ וסוף מהעכו"ם שהיה מצירה להם: וזה בחי' (יהזקאל ז) **קץ בא הקץ** [ד], היינו כשהקב"ה רוצה להביא קץ על העכו"ם, אזי ממשיך השגחה מקץ האחרון כנ"ל: 'ותפלה הוא בחי' השגחה למעלה מהמטבע, כי המטבע מחייב כך, 'ותפלה משנה הטבע [ה]. והוא בחינות גדול, בחי' (דברים ד) **כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כחי אלקינו בכל קראינו אליו**, כי זה גדולתינו, שהשם יתברך שומע תפלתינו, ומשנה הטבע על ידי השגחתו ית'. וכמו"ש (מלכים ב ח) **ספרה נא לי את הגדולות אשר עשה אלישע**, וכשארז"ל (מגילה כז) ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד. נמצא שתפלה שהיא בחי' נסים והשגחה היפך הטבע, היא בחי' גדול:

^א שבת קנז. ונדרים לב. ועיין בימות נ. תוס' ד"ה מוסיפין.
^ב עיין לקמן תורה יז תנינא
^ג גם בדפוס' ותולד- יבסל, ומתולד- יתבסל
^ד עיין פרש"י שם
^ה מקרא זה נאמר לענין פורעניות שיבוא ח"ו על ישראל ורבינו דורש לטובת ישראל
^ו מתרצו - ותפילה
^ז מתרצו - ותפילה
^ח כנ"ל בתחילת תורה ז'
^ט גם בדפוס'י גושא, ומתולדו תוקן גוואה (כלשון הגמ' שם) וצ"ע כי גושה לשון בכי נמצא הרבה בגמ' ומדורש זוהר וגם גושא לשון בכי בזהר בלק רא. זוהר חדש איכה דף 91. ואפשר שרבינו בכונה שינה הלשון ללשון בכי'
^י מתרצו - עולם
^{יא} מתרצו - תפילה
^{יב} ובמלכים-ב כ' ה'
^{יג} מתרצו - תפילה
^{יד} הפל"ח כאן כתב **לעין לק"ה נסיי שחרית הלכה ב'** מה שמתבאר עפ"י תורה זו
^{טו} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
^{טז} עיין פל"ח כאן אות א'
^{יז} ה' גקט על ה' ולקמן בעמוד הבא טור ב' גקט לה'. ולקין לטאסר ללח להוי מוסר דין לשמים שנענג עיין ברכות ט.
^{יח} ר"ס טז: וז"מ ג. וצ"ע מספר המזות מריבה בו מי שמגיד ריבו לפני הקב"ה רואה נקמתו כשנלוו. וכנראה יש לחלק בין הדיבור נקמה שאסור לבית מגיד לכתו שרק משתפי בליתו. ועיין לקמן שכלן הכוונה שהם שתחישו, אזי ה' ילחם לכם.
^{יט} ועי"ש מנשה במחלוקת שגרמה לקריעת ס"ח דמשמע שהמשיך מלחמה כאלו מושך בליתו השני על הספר ועי"ש נקטע. ועיין חזקוני רענ.

בשעה שהקב"ה זוכר את בניו רנ רנא

מוהר"ן קיז.

קיז.

והראות נמשך לתוכם. נמצא שהדמעות הם חלקי ההשגחה והראות, כי הדמעות לוקחים הראות כנ"ל: **וזה** ומוריד שני דמעות, היינו שממשיך חלקי ההשגחה, לים הגדול, היינו בחינות העכו"ם המושליו על ישראל, בחי' (ישעי' נז) **והרשעים כים נגרשו**, ואזי נעשה בחינות גדול בחי' השגחה, בחינות תפלה" שהיא בחי' גדול כנ"ל. וזהו וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, היינו שממשיך השגחה מסוף העולם מקץ האחרון, עד סופו, לעשות סוף וקץ מהעכו"ם המושלים בישראל, בחינות **קץ בא הקץ כנ"ל**: וזה בחי' דמעות שבוכין בעת הצער, כי מאחר שיש לו יסורין וצער, ע"כ הוא צריך לבחינות השגחה, כדי שיהיה לו ישועה כנ"ל, וע"כ מורידין דמעות כדי להמשיך על ידם חלקי ההשגחה והראות. כי ההשגחה והראות נמשך לתוך הדמעות, בבחינות **ושבו העבים אחר הגשם** זה הראות שהולך אחר הבכי. היינו שהם מוחרים הראות ונוטלים חלק מהראות נמצא שהראות נמשך לתוך הדמעות כנ"ל: **וזה** בחינות (ישעי' לח) [א] **ויבך חזקוהו בכי גדול, הנאמר בעת שחלה, בכי גדול דייקא**, כי המשיך לתוך הבכי את הראות וההשגחה, שזה בחינות גדול בחינות תפלה" וכו' כנ"ל. וזה מה שנאמר כבוד בעת שבכה על צערו, (שמואל א כ) **עד דוד הגריל**, שהגיע בכייתו לבחינות השגחה בחינות גדול כנ"ל, כי ע"י ההשגחה ניצולים מכל מיני צער ויסורין כנ"ל [ב]: **רנא** [ג] **דע** שעל ידי מלחמות היינו מחלוקת, עי"ז נופלים מחשבות של רשעים על אנשים כשרים, היינו מחשבות של כפירות, שנופלים עליהם עי"ז [ד]. והתיקון לזה למסור המלחמה על ה' [ה]. שה' ילחם המלחמה" עי"ז מבטל מחשבות רשעים הנ"ל. אבל דע שע"י צדקה שלהם, יש כח במחשבתם להתקיים אפילו אם ימסור המלחמה לה'. כי יש צדקות שרשעים נותנים, כי מצינו שאפי' מלכי עכו"ם נותנים צדקה ועושים טובות כמו **ודע** שאיש אמת, דהיינו שעושה מצות בשלימות ובכל הדיקדוקים בינו לבין קונו כמו שמדקדק לעשות המצוה בפני בני אדם, שזה בחי' אמת, שהכל אחד אצלו, בין כשעושה מצוה לפני ה', ובין כשעושה בפני בני אדם. זה האיש האמת, יש לו כח להמשיך לעצמו כל הצדקות. כי אלו הצדקות הנ"ל שהם עושיין, היא עומדת רחוקה מהם ואינה אצלם. כי דרך הצדקה למשוך עצמה לאמת, ומחמת שהם רחוקי מאמת, הצדקה רחוקה מהם, וזה האיש אמת מושך לעצמו כל הצדקות, כי הצדקה נמשכת רק אחר האמת ²: וזה בחי' (ישעי' נט) **וצדקה מרחוק תעמוד**², **כי כשלה ברחוב אמת**, היינו שהצדקה עומדת מרחוק, זה מחמת, שנכשל ברחוב אמת, כי מחמת שאין אמת, ע"כ הצדקה רחוקה מהם כנ"ל:

¹ בתרלז- המדחמה

² עפ"י תנחומא משפטים יד ובשמות רבה פרשה לא סוף פסקא יז ופסיקתא דרב כהנא י' עה"פ עשר תעשר אות א'
³ בדפוס'י- כו'
⁴ בדפוס'י ומתולד- תעמוד, בתרלז- תעמיד (בתקפא גיטין ו' מחוק ובברגר נשאר נקודה ונואה תעמיד)

תורה אור
ישעיהו נא (ו) שאז לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגר תבלה וישביה כמו כן ימותו וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תקח: ס
יחזקאל ז (ב) ואמך בן אדם מה אמר ארץ יקוק לאדמת ישראל קץ בא הקץ על ארבעת ארבע פנות הארץ: (ו) קץ בא בא הקץ תקיץ ארץ הנח באה:
דברים ואתחנן ד (ו) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כחזקת אלהינו בכל קראנו אליו:
מלכים-ב ח (ד) ותפלך מדבר אל גתוי נצר איש האלהים לאמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע:
קהלת יב (ב) עד אשר לא תחשף השמש והאור והחיות והפוכבים וישבו העבים אחר הגשם:
ישעיה נז (כ) והרשעים כים נגרשו כי השקט לא יוכל והרשו מיניו רפשו וטיו:
ישעיה לח (ג) ויאמר אנה יהנה וקר נא את אשר התלכלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויבך חזקוהו בכי גדול:
שמואל-א כ (מא) הצער נא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את רעהו ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל:
תורה רנא
משלי כח (ח) פרצה הונו בגנשך ובתריבית ותריבית לחונן פלים יקבצנו:
ישעיה נט (יד) והסג אחר משפט וצדקה מרחוק תעמד כי כשלה ברחוב אמת ונכחה לא תוכל לבוא:

בס"ד

מאמר בשעה שהקב"ה זוכר את בניו

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן קמא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

הנושא העיקרי הוא מעלת עם ישראל, שהם למעלה מהטבע.
ועצה כיצד ינצלו משעבוד מלכויות.
ומעלת התפלה בדמעות.

ראשי פרקים

- הייסורים הם מחסרון הדעת,
- כי בדעת יודע שהכל לטובה
- כיון שישראל בין הגויים לומדים מהם ואין להם דעת
- ישראל הם למעלה מהטבע
- כשחוטאים הם תחת הטבע כמו הגויים
- ואזי הם בגלות וצער
- כשהקב"ה רוצה לרחם על ישראל להושיע אותם מהגלות ולעשות קץ למיצר להם ממשיך עליהם השגחה ומבטל הטבע.
- זאת ההשגחה הוא ממשיך מסוף העולם
- כי לעתיד בעת הקץ יבטל את הטבע שהוא עפ"י מערכת הכבבים ומזלות ויהיה רק השגחה
- תפלה היא בחי' השגחה והיא בחי' גדול
- עיקר הצער הוא שישראל נפלו מהדעת ותולים בטבע
- דמעות הן בחי' השגחה שהן המאור עינים שהולך בבכי, דהיינו הראות שהדמעות לוקחות
- מה שהשיב בעל האוב לרב קטינא, שבשעה שהקב"ה זוכר את ישראל שהם בצער בין העכו"ם מוריד שתי דמעות לים הגדול, הפירוש כנ"ל שמצטער על שישראל נפלו מהדעת כיון שלמדו מהעכו"ם, ומוריד שתי דמעות לים שהם העכו"ם, ונעשה גדול, דהיינו השגחה, וזהו קולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, דהיינו שממשיך השגחה מקץ העולם.
- זוה דמעות שבוכים בעת הצער, כי הוא צריך השגחה לבטל הצער, לכן מוריד דמעות שהן הראות וההשגחה, (לא מבואר לאן הולכת ההשגחה וכיצד מועיל לבטל הצער, ונראה שהדעות שלנו מעוררות דמעות שלו ית' שממשיך השגחה מסוף העולם למיצר לנו, כנ"ל)

ליקוטי הלכות

או"ח נטילת ידים לסעודה ב

שיחות על תורה זו

אין

הקדמה

תחילה מקדים רבנו לבאר שמי שיש לו דעת, אזי ע"י שיודע שכל מאורעותיו הן לטובתו, לא מרגיש צער, וייסורי הנפש, ואפילו ייסורי הגוף שהם מחמת ההרכבה, קל לו לקבלם ע"י הדעת.
ומשמעות דבריו של ישראל יש דעת. ועל כן מטבעם אין להם צער וייסורים. ועל כן כדי שיתכפר להם איזה עוון, כגון חטאות נעורים או מגלגול קודם, צריך לקחת מהם את הדעת.
זו היא הנהגת ישראל הכללית, אבל בגלות אחר חורבן בית המקדש, שישראל בין העכו"ם ולומדים מהם לתלות כל דבר בטבע, נפלו מאד מהדעת, על כן א"א להנהיג אותם לפי מעלתם בהשגחה מעל הטבע, אלא כמו העכו"ם בהנהגת המזלות.
אבל כיון שבאמת בפנימיותם ושרשם הם למעלה מהטבע, לכן רוצה הקב"ה לרחם עליהם, אלא שעפ"י משפט אינם ראויים לזה כי נפלו מהדעת, ובמידת ההנהגה הרגילה שלו, לא יכול לרחם עליהם.

אזי מאהבתו הגדולה לישראל (עיין תורה קטו) הנובעת מצד שרשם, שבאמת הם רחוקים מעבירה, ומכל שטות שהיא הפך הדעת², על כן כשמתגבר רצונו ע"י איזה זכות של ישראל, אזי ממשיך להם הנהגה מקץ הימין, דהיינו את הנהגה שתהיה בימיו של משיח, כשיתבטל היצה"ר מהעולם, ותהיה ההנהגה ע"י עינא חד דרחמי, בלא דין כלל.

כי כמו שמצינו שבחורבן בית ראשון הקדים את הפורענות, כמ"ש "קץ בא הקץ", כך בכוחו גם להקדים את הנהגת הגאולה, כדי להקל מהם שיעבוד מלכויות, לזמן מסוים.

(וכעין שמצינו בתורה קה שבעל הרחמים הקטנים בכוחו להתפלל ולבקש מבעל הרחמים הגדולים לרחם ברחמיו הגדולים, הכי נמי כאן, ממשיך הקב"ה שהנהגתו מדת הדין, הנהגה שלו שתהיה לעתיד לבוא. אלא שמבואר שם שצריך לזה זכות גדולה).

ומבאר רבנו שתפלה כוחה גדול לשנות הטבע, לכן נקראת גדול.

ותפילה בכונה גדולה ובלב שלם ובדמעות דהיינו שתולה כל מבטחו רק בישועת ה', בכוחה לעורר שתי דמעות של הקב"ה, מבחי' "במסתרים תבכה נפשי", ובתוכן השגחה ברחמים גדולים, שיוורדות לים הנגרש שהם העכו"ם להושיע את ישראל מהם.

והיא בחי' השגחה ברחמים גדולים שממשיך מקץ הימין דהיינו השגחה שבה יגאל את ישראל בימיו של משיח.

עד כאן ההקדמה

תורה רנ ג'

דע שכל מיני צער וכל היסוריך דהיינו ייסורי הנפש אינם רק מחסרון הדעת, כי מי שיש לו דעת ויודע שהכל בהשגחה מהש"י, אין לו שום יסורין, ואינו מרגיש שום צער, כי ה' נתן וזה' לקח [ה']

ואעפ"י שיש יסורין שבהכרח מרגישים אותם, כגון היסורים יסורי הגוף כיון שהם שבאים מחמת ההרכבה^{1/1} שהם כמו יסורים שיש מיציאת הנשמה מן הגוף, כדאיתא הטעם לאמירת אסותא למתעטש^{1/2} כי עד יעקב אבינו ההסתלקות הייתה ע"י עיטוש (פרדר"א נב) וכו'. אבל היום רובא דעלמא

² עיין תורה ז' תנינא אות ג' – כי מי שיודע קדשת ישראל מאין הם לקוחים, ויודע רוחניות ודקות של ישראל הוא יודע, שישאל הם רחוקים לגמרי מעוון, ואין עוון שיהיה להם כלל כלל לא, לפי גדל קדשתם משרשם וגדל דקותם ורוחניותם. ועל כן כל היסורים שבעולם אינם נחשבים למשאווי כנגד המשאווי הכבד של עוונות, חס ושלום, רחמנא לאלן. ואפלו כשיש לאדם יסורים, אם אין בהם עוונות, אינם נחשבים ליסורים כלל. וזה בחינת (שפת נ"ה): 'אין יסורין בלא עוון'. שפשיאין בהם עוון, אינם יסורים כלל, כי עקר היסורים הם רק כשנזופלים בעוונות, חס ושלום, וזהו עקר הרחמנות, לרחם על ישראל עם קדוש, להוציאם מהמשאווי הכבד של עוונות. ועל כן משה רבנו, עליו השלום, בכל עת שגפלו ישראל באיזה עוון, היה מוסר נפשו עליהם והתפלל בעדם, כגון במרגלים וכיוצא. כי ידע, שלפי קדשת ישראל ודקותם הם רחוקים מעוון ואי אפשר להם לשא כלל המשאווי הכבד של עוון כנ"ל: ובאמת, מהיכן באים לעוונות, חס ושלום, הוא רק על ידי שאין לו דעת, כי אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות' (סוטה ג), וזהו הרחמנות הגדול מן הכל, שצריכין לרחם עליו להכניס בו דעת, בבחינת (תהלים מ"א): "אשרי משפיל אל דל" כי אין עני אלא מן הדעת' (נדרים מ"א). וצריכין לרחם עליו, להכניס בו דעת:

¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

² מתוצו- היסורים

³ * איוב א כא

⁴ בתשכס – ואע"פ

¹ **צ"ע הכוונה** בזה דלפי מה שמבאר שזו תחילת יציאת הנשמה. קשה האם מכה על צפורן האצבע כיון שהיא כואבת מאד היא תחילת יציאת הנשמה. הרי ידוע שיש מקומות בגוף שיש בהם יותר עצבי כאב ומקומות שפחות רגישים. ובשלמא חולי שאדם נופל למשכב וכל גופו כאב וחולשה דמי לתחילת יציאת הנפש, אבל מכה מקוץ שכואבת האם היא תחילת יציאת הנשמה. עיין שבת לב. לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר. מסתמא דווקא חולי ממש שנפל למשכב צריך זכויות להפטר מהדין, ואם אין לו אזי מת. וכן איתא בשבת לב. לגבי יולדת כיון דאיתרע מולה מוזמנת פורענות וצריכה זכות להנצל כהמשל נפל תורה חרד לסכינא, כיון שטורח להשכיבו, לכן כשהוא נופל זה הזמן לשוחטו. משמע דווקא שנפל למשכב וצריך זכויות כדי לקום. אבל קוץ שדוקר וכואב מאד צ"ע.

עיין ב"מ פז – עד יעקב לא הוה חולשא (חולי שלפני ההסתלקות, אבל היה חולי שלא מסתלקים ממנו כמבואר בתו"ס ב"ב טו. ד"ה שכל חולה) אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד דאתא אלישע לא הוה דחליש ואתפח (חולי של תחילת ההסתלקות שנרפא ממנו) אתא אלישע בעא רחמי ואתפח, שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו מכלל דחלה חלי אחריתי. צ"ע אולי אפ"ל שעד יעקב אבינו לא היה שום חולי שהוא תחילת יציאת הנפש ויעקב ביקש שיציאת הנפש תהיה בהדרגה, דהיינו חולי מסוכן שבסופו מת, ואלישע ביקש שגם חולי שהוא תחילת יציאת הנשמה יהיה אפשר להתרפא ממנו.

¹¹ המנהג נזכר טור או"ח קע ובכלבו כד בשם הירושלמי. הובא במג"א סימן רל ס"ק ו'.

הנפש מסובכת היטב בגוף ויוצאת בקושי. וכמבואר בגמ' / לצדיקים כמישחל בניתא מחלבא (כמו למשוך שעה מהחלב) ולרשעים כקוצים מהצמר/א.

וזהם דהיינו ייסורי הגוף הנרגשים, כיון שבאים מחמת ההרכבה הם כגון ייסורי החולה שבאים מחמת שמתחלת הנשמה להתפשט מן הגוף, ומחמת שנקשרה הנשמה בהגוף בקשר אמיץ וחזק, ע"כ בהכרח מרגיש היסורים בעת הפירוד,

אעפ"כ היסורים גם ייסורי הגוף הם קלים מאד ונוחים להתקבל בעת שיודע בדעת ברור שהכל בהשגחה מהש"י, ומכ"ש שאר מיני צער ויסורין דהיינו ייסורי הנפש שאין מרגישין כלל כשיש לו דעת כנ"ל,

ועיקר הצער מהיסורין של ייסורי הנפש, הוא מחמת שנוטלין ממנו הדעת כדי שירגיש היסורין ויתכפר לו: צ"ע דלקמן מבאר שעיקר הצער בגלות מחוסר דעת כיון שלמדו מהעכו"ם. וכאן מבאר שעיקר הצער מרגיש כיון שנוטלין ממנו את הדעת, וכיצד יתכן ששניהם עיקר? ואולי מדובר משתי מדרגות רובא דעלמא למדו מהגויים ואצלם העיקר בגלל הגלות ויש בעלי דעת שכדי לכפר להם לוקחים מהם הדעת. ויותר נ"ל שתחילה דיבר ממעלת ישראל ואח"כ מבאר למעשה בזמן הגלות.

צ"ע הרי אין ייסורים בלא עוון והעוון הוא מחסרון הדעת וא"כ מדוע צריך לקחת ממנו את הדעת הרי כבר נסתלקה לפני כן. ואולי כגון בעל תשובה שעכשיו יש לו דעת וצריך לכפר על עוונות קודמים. או לכפר לו עונות מגלגול קודם.

וזה עיקר צער וייסורי הנפש של ישראל שיש להם בגלות, הכל הוא מחמת שנפלו מהדעת ותולין הכל בטבע ובמקרים ובמזל/ב. ומחמת זה יש להם צער ויסורין כנ"ל.

וזה בא להם מחמת שהם שרויין בין העכו"ם ולמדו מהם, ועיין תורה לו שאפילו לא שרויים ממש אבל כשלומד מהם ונופל לתאוותם הוא כמו שרוי ביניהם ושליטתם עליו מחמת שרואין שעתם של הגויים מצלחת מאד, וישראל נבזים ושפלים ע"כ הם

^ט פרקי דרבי אליעזר פרק נב – שבעה מופתיים נעשו בעולם שלא נראו כמותן...וכו' המופת הרביעי מיום שנברא העולם לא היה אדם חולה אלא בכל מקום שהיה אדם אם בדרך אם בשוק ועטש היתה נפשו יוצאה מנחיריו ומת (כשם נכנסה מנחיריו ע"י נפחת רוח חיים באפיו, כך יוצאת. רד"ל) עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים על זאת ואמ' לפני הב"ה רבונו של עולם אל תקח את נפשי ממני עד אשר אני מצוה את בני ובני ביתי ונעתר לו שנ' ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ושמעו כל מלכי הארץ ותמהו שלא היה כמהו מיום שנבראו שמים וארץ לפיכך חייב אדם לומר לחבירו בשעת עטישותיו חיים שנהפך מות העולם לאור שנ' עטישותיו תהל אור.

עייין גם ילקוט שמעוני פרשת לך לך רמז עו. וחזקוני בראשית מח א'.

^י ברכות דף ח. תניא נמי הכי תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם שנאמר למות תוצאות תוצאות בגימטריא הכי הווי קשה שבכלן אסכרא ניחא שבכלן נשיקה אסכרא דמיא כחזירא בגבבא דעמרא דלאחורי נשרא ואיכא דאמרי כפיטורי בפי ושט נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא. (כמושך שעה מתוך החלב)

^{יא} וצ"ע אולי לפי המבואר בתורה א' תנינא שהמוזן מחבר נשמה לגוף הרי שלפי תאוות אכילה כן חוזק הקשר אבל נראה שתאוות ניאוף מגושמת יותר ויותר מגבירה את עזות הגוף לאחוז בנפש.

^{יב} טבע מקרה וזמל – הטבע הוא לפי המזלות והמזלות הן הכיסי שמעלים הקב"ה את ההשגחה בזמן שישראל לא ראוים לה. אבל מקרה הוא כפירה גמורה.

לומדים מהם ותולין הכל כל מאורעותיהם בטבע וחק סדר הנהגת המזלות המנהיג את הטבע ומקרה דהיינו צרוף מקרים בלא סדר וסיבה, במקום לתלות בהשגחת ה'. ומחמת זה בעצמו יש להם יסורים, כי כל מאורע שאינו כרצונם נחשב אצלם לרע, כי אלו היה להם דעת שהכל בהשגחה, לטובתם לתקנם כפי הצריך להם לתקן עוונותיהם בגלגול זה ובקודמים, פירוש כי אפילו מי שלא ראוי להשגחה גלויה, יש עליו השגחה נסתרת וכל מאורעותיו הם לטובתו, ואם היו יודעים זאת לא היה להם יסורים ייסורי הנפש כלל כנ"ל :

ובאמת ישראל הם למעלה מהטבע [א*] גם בחוץ לארץ/ג, פירוש שע"י תפלה וזכויות יכולים לשנות את המזל טובה, רק כשהם חוטאים ח"ו, אזי נופלים אל תחת הטבע [ג] כמבואר גם בתורה יז

^א שבת קנז. ונדרים לב. ועיין יבמות נ. תוס' ד"ה מוסיפין.

^ב שבת קנז. – איתמר רבי חנינא אומר מזל מחכים מזל מעשיר (המזל ששלט בלידתו גורם שיהיה חכם או עשיר) ויש מזל לישראל.

רבי יוחנן אמר אין מזל לישראל (פירוש שע"י תפלה וזכויות אפשר לשנות את המזל לטובה) ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דא"ר יוחנן מניין שאין מזל לישראל שנאמר (ירמיה י-ב) "כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה", הם יחתו (מאותות השמים) ולא ישראל.

ואף רב סבר אין מזל לישראל דאמר רב יהודה אמר רב מניין שאין מזל לישראל שנאמר (בראשית טו-ה) "ויוצא אותו החוצה", אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע (בראשית טו-ג) "בן ביתי יורש אותי", אמר לו לאו (בראשית טו-ד) "כי אם אשר יצא ממעיך", אמר לפני רבש"ע נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן, אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך שאין מזל לישראל, מאי דעתך (דף קנז): דקאי צדק במערב (אתה סובר שבגלל שהמזל שלך צדק נמצא במערב שהוא מצונן לכן לא תוליד) מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח, והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו.

ומדשמואל נמי אין מזל לישראל דשמואל ואבלט (חכם גוי חוזה בכבדים) הוו יתבי, והוו קאזלי הנך אינשי לאגמא, א"ל אבלט לשמואל האי גברא אזיל ולא אתי, טריק ליה חיויא ומיית, (האיש הזה הולך ולא יחזור כי ישכנו נחש) א"ל שמואל אי בר ישראל הוא אזיל ואתי, אדיתבי אזיל ואתי, קם אבלט שדיה לטוניה אשכח ביה חיויא דפסיק ושדי בתרתי גובי, א"ל שמואל מאי עבדת א"ל כל יומא הוה מרמינן ריפתא בהדי הדדי ואכלינן האידינא הוה איכא חד מינן דלא הוה ליה ריפתא הוה קא מיכספא מינא להו אנא קאימנא וארמינא כי מטאי לגביה שואי נפשאי כמאן דשקילי מיניה כי היכי דלא ליכסיף א"ל מצוה עבדת נפק שמואל ודרש (משלי י-ב) וצדקה תציל ממות ולא ממייתה משונה אלא ממייתה עצמה.

ומדר"ע נמי אין מזל לישראל דר"ע הוה ליה ברתא, אמרי ליה כלדאי (חזוים בכבדים), הוהא יומא דעיילא לבי גננא, טריק לה חיויא ומיתא, הוה דאיגא אמילתא טובא, הוהא יומא שקלתה למכבנתא דצתא בגודא איתרמי איתיב בעיניה דחיויא, לצפרא כי קא שקלה לה הוה קא סריך ואתי חיויא בתרה, אמר לה אבוה מאי עבדת? אמרה ליה בפניא אתא עניא קרא אבבא והוה טרידי כולי עלמא בסעודתא וליכא דשמעיה קאימנא שקלתי לריסתנאי דיהבית לי יהבתיה ניהליה, אמר לה מצוה עבדת נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממייתה משונה אלא ממייתה עצמה.

ומדר"צ בר יצחק נמי אין מזל לישראל דאימיה דר"נ בר יצחק אמרי לה כלדאי בריך גנבא הוה, לא שבקתיה גלויי רישיה, אמרה ליה כסי רישך כי היכי דתיהו ערך אימתא דשמיא, ובעי רחמי, לא הוה ידע אמאי קאמרה ליה, יומא חד יתיב קא גריס תותי דיקלא נפל גלימא מעילוייה רישיה דלי עיניה חוה לדיקלא אלמיה יצריה סליק פסקיה לקיבורא בשיניה:

תוספות על יבמות דף נ. – מוסיפין לו – והא דאמר במועד קטן (דף כח. ושם) בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא פשיטא דזכות גדול מועיל כדאמר בשבת (דף קנז. ושם) אין מזל לישראל ומיהו לא שכיח שישתנה המזל כדמוכח בתענית (דף כה.) גבי עובדא דר"א בן פדת:

^א רבנו אמר את התורה הוה לאנ"ש בחו"ל, ושם ההנהגה ע"י שרים ולא ע"י הקב"ה כמו בארץ ישראל, ואע"פ שהשכינה גלתה עם ישראל לחו"ל אבל אינה מאירה בהם אלא בבחי' ניצוץ דרך השר השולט על אותה מדינה, ולא כמו בארץ ישראל שהקב"ה בעצמו משגיח על ישראל בלא שום שר. עיין כל זה היטב בחסד לאברהם מעיין ג' נהר ט'.

ועיין חסד לאברהם מעיין ג' נהר ב' כיצד ירדה שכינה למשכן ונשאר הפתח פתוח לעולם עד היכל לבנת הספיר והלך עמהם לארץ ישראל ונשאר פתוח לעולם.

ועי"ש נהר ג' – דע מה שאמרנו שא"י נתונה תחת שער השמים, ר"ל תחת חלון שבאמצעות כפת השמים, וחלון זה הוא מרובע והוא צר מלמעלה ורחב מלמטה, ושיעורו מלמעלה ת"ק אמה על ת"ק אמה כשיעור כמות בית המקדש כי בית המקדש כולו ניתן תחת החלון, ובאמצעות עוביו של חלון הכיפה כשיעור עיר הקודש ירושלים, ושיעור כמות החלון מלמטה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה כשיעור ארץ ישראל וכל ארץ ישראל תחתיו, ושהיה יורד השפע מלמעלה דרך צינור מלכות ה' ספירות מעולם האופנים, היה יורד דרך ישרה עד חלון הכיפה הנזכר, ויורד על בית המקדש ומבית המקדש מתפשט על כל ארץ ישראל, וכשרבו הפריצים בבית המקדש ראשון מהבל מדברי לשון הרע ורכילות וניבלות הפה גרם העון ונתגשם אותו הבל ונתעבה ונעשה דמות ענן עבה, והתחיל להסגיר מעט מעט סביבות שפתי החלון עד שבימים ט' באב נסגר כולו ונפסק השפע ונחרב הבית. ותכף ומיד לאחר שנחרב הבית הקב"ה פתח את החלון והוריד את עולם האופנים וצמצם מלכות עולם האופנים בתוך החלון כדי שלא יסגר עוד, ולעולם פתח זה לא יסתם אלא דוקא בעת החרבן שניתן רשות אל החיצונים ליכנס לארץ להחריב בית המקדש כנזכר, ומיד נגדרשו משם, ויש כיסוי ומסך פרוכת סביב לארץ ישראל שהיא שומרת הגבולים האלו שלא תתפשט הקליפה ומגרש כל זר מתוכה, ואפילו שארץ ישראל חרבה ושממה מפעולת החיצונית הזאת שהיא בעל החרבן, עם כל זה אינה שולטת בארץ ישראל אלא החריבה ונתגרשה ועמדה ארץ ישראל אפילו בעת חורבנה נקייה וברה מאין זר בתוכה:

עוד שם נהר ז' – דע כי כל חלק וחלק מהארץ ניתן לאומה המתנייחסת אל החלק ההוא וז"ש כי לבני לוט נתתי ער ירושה ממש מתייחס לבני לוט הוא ער, וכן לעשו הר שיעיר וכן פירשו רבותינו ז"ל הוא אדום וארצו אדומה, מורה שממש יחוס הארץ עם האומה השוכנת בה.

תנינא^ה, כמו העכו"ם^ו שהם תחת המזל והטבע, ההבדל הוא שהעכו"ם תחת הטבע ואין להם את אפשרות לעלות מעל הטבע. ואזי יש להם לישראל גלות וצער ח"ו. ועיקר הצער והגלות שלהם הוא רק ע"י זה בעצמו שאין להם דעת, ותולין בטבע.

וכשהקב"ה שומע תפלה בדמעות^ז ואזי רוצה לרחם על ישראל^ח, ולהושיעם מגלותם אע"פ שנפלו בה בגלל רוב חטאייהם^ט, ולעשות קץ וסוף מהמיצור להם, אזי ממשיך עליהם על המיצר^י להם השגחה מהזמן בעתיד שבו יתבטל חק^כ הנהגת המזלות את הטבע, שקבע בעולמו, ואזי מכניע ומבטל לזמן מסוים את הטבע והמזל שהיה מחייב שיהיו ישראל נתונים תחת ידם, ואזי מחייב המיצר להם, וישראל עולים עליהם על ידי ההשגחה : לפי המבואר בהמשך שאת ההשגחה ממשיך מסוף העולם, מהקץ, שאז ההשגחה תהיה בעינא חודא דרחמי, נראה לפ"ז שרבנו רומז כאן למבואר בתורה קה, עפ"י הזוהר^כ שיש רחמים פשוטים של זעיר אנפין, ויש רחמים גדולים של אריך אנפין^כ.

והטעם כי השר השולט על האומה גם כן יש לו יחס להשפיע בחלק הארץ ההיא, וכן הנשמות ההם הטמאות הם מחלק הקליפה המתייחס לאותה עפר הארץ הטמא, בענין שהם ג' יחסים, יחס האומה, יחס הארץ, ויחס השר בנשמות ובהשגחה, וכן ענין זה ממש לישראל בא"י ונשמתם ותורתם ואלהותם, כי ארץ ישראל הוא עפר קדוש והעם היושב בה עם קדוש, ונשמתם קדושה ותורתם קדושה, ואלהיהם קדוש שהוא השר על ישראל:

ועיין תורה קפז – ולף ה' חסדך פי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב), הינו שהוא חסד גדול מאת השם יתברך שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה, שעל ידי זה הוא מבין לפשפש במעשיו ולדע החטא שפגם בו ולשוב בתשובה, אך דע, שעקר מה שמשלם השם יתברך מדה כנגד מדה, הוא בארץ ישראל, כמה שכתוב (א"י ב): "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו", ארץ הינו בחינות ארץ ישראל, היא מתקוממה לו ויש נתגלה עונו, כי שם מדקדקין לשלם לאיש כמעשהו, מדה כנגד מדה, וזה שכתוב על ארץ ישראל (במדבר י"ג): "ארץ אכלת יושביה", ראשי תבות אתה תשלם לאיש כמעשהו כנ"ל, ועל כן היושבים שם בארץ ישראל יש להם על הרב יסורין, מחמת שמתהרין שם לשלם לאיש כמעשהו:

^ה עיין לקמן תורה יז תנינא

^ה תורה יז תנינא – ולזה טובה גדולה שיש טבע והשגחה. כי בשאדם עושה טוב, אזי מנהיג אותו בהשגחה. וכשהוא אינו טוב, ואם היה מנהיג אותו בהשגחה לא היה יכול להגיע לו שום טובה, אזי מניח אותו על הטבע, ויכול להיות שיהיה לו טובות על פי הטבע. ואם לא היה רק השגחה, היה אפשר שתבטל ההשגחה לגמרי. כי כשהיה רואה יתברך, שאין האדם מתנהג כראוי, היה פועל, והיה מסיר ההשגחה לגמרי. אבל עכשו מניחו על פי הטבע, וכשהוא חוזר למוטב, משיגה עליו כנ"ל. ובאמת אין אנו יכולין להבין מהו טבע והשגחה. כי באמת גם הטבע היא השגחתו יתברך, וזה אי אפשר לאדם להבין שני דברים כאחד, דהינו הטבע שבאמת היא השגחתו יתברך:

^ו צ"ע האם כוונת רבנו ממש כמו העכו"ם או רק דומה להם, אבל תמיד יש חילוק בין גוי לישראל בהשגחה, ומסתמא כפי חומר החטא כך מסתלק ההשגחה, וצ"ע במומר וע"ז ומחלל שבת בפרהסיא.

^ז צ"ע מדוע רוצה לרחם, ואולי בזכות של תפלה מעומק הלב בדמעות, דשערי דמעות לא ננעלו. ואולי דווקא תפלה של צבור. וצ"ע לכאורה מדובר אחרי גזר דין שהרי מדובר שאנו כבר בגלות, ועיין גמ' ר"ה יח. שרק צבור יכול לקרוע גז"ד או אולי כמבואר בתורה ה' ע"י צדיק גדל שיודע להלביש את התפלה כמבואר שם וצ"ע.

^ח צ"ע כיון שאמר שאין בהם דעת בגלות מדוע מרחם הרי מבואר בברכות לג. שאסור לרחם על מי שאין בו דעת. ונראה שכל זה בהנהגת זעיר אנפין, אבל מי שזוכה להמשיך הנהגת אריך, לגביו אדרבה ההשגחה היא בעינא חד דרחמי ולא רואה דין כלל.

^ט צ"ע אם כבר התכפר להם, הרי מצד הדין צריך להושיע אותם, ולא צריך לזה להמשיך השגחה מהקץ, ואם לא נתכפר, מה גורם לו ית' שירצה לסיים את הגלות והיסורים לפני הזמן. ולקמן מבאר שכח התפלה גדול לבטל הטבע, וע"ש לאיזה תפלה הכוונה.

^י לקמן אומר שהקב"ה מוריד שתי דמעות לים הגדול דהיינו השגחה לים נגרש שהם הגויים. וצ"ע בזה כי בפשטות הכוונה שממשיך השגחה שתייהיה בעתיד בעינא חד דרחמי על ישראל וצ"ע כיון שיש בה רק רחמים כיצד יהיה על ידה קץ לעכו"ם. וצ"ל שזה בעצמו הרחמים, להקים את השכינה להצילה מאחיות הקליפות.

^כ כמ"ש חק נתן ולא יעבור בתהלים פרק קמח (ג) הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: (ד) הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: (ה) יהללו את שם יהוה כי הוא צה ונבראו: (ו) ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור:

רד"ק (ו) ויעמידם לעד לעולם, כי אינם כמו נבראי מטה, שאישיהם נפסדים והמין עומד. לא כן העליונים, אלא לעולם אישיהם עומדים, כמו המין. והחוק שנתן להם בתחילת בריאתם לעולם לא יעבור, כי כן יהיה לעולם ולא ישתנה סדרם:

מצודות דוד (ו) ויעמידם – הוא מעמיד אותם לעולם. חק נתן – לכל אחד נתן חוק מתי ישמש זה ומתי ישמש זה ולא יעבור החוק ההוא:

מצודות ציון (ו) לעד לעולם – כפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב). חק – עניינו כמו גזרה:

^כ וזה ח"ג נשא דף קלז: (עם ביאור המתוק מדבש) ... וְתַאנָּא וּלְמַדְנָא, כי כתיב ארץ אשר ה' אלהיהיך דורש אותה תמיד עיני יהוה אלהיך בה פיוכז עיני ז"ל הנקרא הוי"ה משגיחות ומאיוכות כנוקבא ליליה סה"ל בחינת ארץ ישראל, מרשיית השנה ממלכתה הראשונה והעליונה שיש לה נגלות (שהיא בחינת עומה פכ"ע בחינת עלייה עם ז"ל רק כהו"ה גדול מהחיה), ועד אחרית שנה עד מלכתה האחרונה, והתחטונה (שהיא בחינת כבוד נהיה תחת היסוד שלו. כמבאר כל זה בשל"י פ"א ו"ח). וזה שאמר השתא עיני יהוה אלהיך בה היינו עתה בזמן הגלות ז"ל מאזי כה, וכתוב עיני כלשון רבים וכו' כי אז פקחיותא דעינין בה לעב ולביש פקחת העינים בה לטובה ולרעה, כלומר שכא להורות שז"ל משגיח בה ברחמים ובדין. בגין דאית בהו ימינא ושקלא דינא ורחמי לפי שיש בעיני ז"ל ימין ושקלא סה"ל דין ורחמים, אבל ולזמנא דאית ישתכח בה עינא חד דרחמי אבל לעתיד לבוא כביאת המשיח תאיר כנוקבא עין אחת של רחמים, עינא דעתיקא דעתיקין היינו עין של א"ל, הדיא הוא דכתיב וזה שכתוב וברחמים גדולים אקבצך היינו ברחמים של א"ל, ושאל כיון דאמר רחמים, מהו גדולים מה כל לבנות, ומשיב אלא אית רחמי ואית רחמי יש רחמים יש רחמים, והיינו רחמי דעתיק דעתיקין יש רחמים של א"ל, אינון אקרין רחמים גדולים הם נקראים רחמים גדולים, רחמי דזעיר אנפין אקרין רחמים סתם ויש רחמים של ז"ל סה"ל נקראים רחמים סתם, ובגין כך ולכן אמר הכתוב וברחמים גדולים אקבצך היינו דעתיק יומין ברחמים של א"ל.

וכידוע שהקב"ה הוא כנוי לזעיר שמדתו מדה כנגד מדה, שעל כן לא יכול לרחם על מי שאינו ראוי לרחמים והשגחה, ממילא מוכרח שהכוונה כאן למבואר שם, שזעיר אנפין דהיינו הקב"ה מתפלל לאריך אנפין שירחם ברחמיו הגדולים, כי רחמיו הגדולים מתייחסים לישראל מצד שרשם, ולא מצד חיצוניות מעשיהם. וצ"ע כיצד זוכים לעורר רחמי ה' שיתפלל לאריך שהרי מבואר שם שצריך לזה זכות גדולה. ואולי כדלקמן שהתפלה כוחה גדול לשנות הטבע וגם בגלות שערי דמעות לא ננעלו, ואולי דווקא דמעות של צבור. ובזה יבואר כוונת רבנו מצד אחד נראה שההשגחה שממשיך היא על ישראל, מאידך מבואר שאת הדמעות דהיינו ההשגחה מוריד לים שהם העכו"ם. וצ"ל שאת הרחמים ממשיך על ישראל והרחמנות על ישראל היא שישגיח ויסתכל על העכו"ם עד כמה הם מצרים ומכשילים את ישראל.

ודע שזאת ההשגחה הוא ממשיך מסוף העולם, דהיינו את ההשגחה של זעיר כשמתלבש בו אריך והשגחתו בעינא חד דרחמי. וזה הוא ממשיך ע"י שתי דמעות שמוריד מעיניו (עינים על שם החכמה והדמעות בחי' נצח והוד דחכמה/י¹⁷) כפי שיבאר לקמן.

ומבאר מה הוא סוף העולם, **כי לעתיד בעת הקץ/י¹⁸** במלחמת גוג ומגוג כשיבטל את העכו"ם מהעולם, ואת הנהגת המזלות, ואח"כ **טויבטל** הקב"ה את הטבע לגמרי, בתחיית המתים שיצמחו גופותיהם מהאדמה מעצם הלז/י¹⁹, וגר זאב עם כבש, ואריה יאכל תבן/י²⁰ ולא יהיה רק השגחה לבד, שאריך אנפין

¹⁷ עיין בהקדמה לתורה קה הביאור בזה שאריך הוא פנימיות של זעיר ע"ש.

¹⁸ עיין בן יהוידע על חגיגה ה: ד"ה שם מקום יש לו להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו. ומבאר שהחכמה נקראת מסתרים, שהן שתי דמעות נצח והוד דחכמה שמוריד לימא רבה.

¹⁹ עיין חסד לאברהם – מעין א סוף נהר יז – (אחרי המלחמות שיהיו בכל העולם) ובעת ההיא יצאו כל קיבוץ עם ה' אל המדבר ויהיו שם ברעב מ"ה ימים ואז יצרפו ויתלבנו, ויתראה אליהם אליהו הנביא ז"ל ויתגלה עליהם משיח בעוני גדול, וגם מרע"ה יתגלה להם עם בני דור המדבר והשכינה יתגלה אליהם ויתקנו הדגלים בהשכינה, וירד בית המקדש בנוי למטה ויבואו ישראל לירושלים הבנויה והשכינה עמהם כימי צאתך מארץ מצרים, וירבו אז הנסים ויגדלו אשר אין הפה יכולה לדבר והשכל לשער הריבוי נסים ונפלאות שיהיו לישראל ויפתחו את מקורי החכמה וזאת תהיה ההנהגה בגאולה בס"ד. וזמשי"ל:

ושם תחילת נהר יח – בזמן (גאולתן של ישראל) והקץ הימין יהיה ההנהגה באור החכמה המאירה בבינה מאור הכתר, ולכן הנסים יתגברו על הטבע תגבורת גדולה מאוד ויצליחו ישראל או בהצלחה גדולה יותר מהצלחתם שבימי שלמה המע"ה שהיה מאיר הבינה מאור החכמה כנוכח, אמנם אור זה הוא אור כח החכמה מן הכתר כי כבר התחיל העולם להתקן מחרפתו, אמנם לא יש תיקון גמור ויתעכב עיכוב זמן מה עד שיתבטלו החיצונים, ובזמן ההוא אין תשובה מועלת כלל, מפני כי התשובה היא מן הבינה וכיון שאור של הבינה אינה מנהגת אלא עד אור החכמה כימי המשיח ולכן אין בהם תשובה כלל, ולא יתקבלו אז הרשעים אלא יאבדו וימותו, אמנם בסוד הגלגול ימותו ויחיו בני אדם עד תשלום מ' (הע') שנה שכלה הגלגול מן העולם ויהיה תחיית המתים, או ויצרפו ויתלבנו המתים או ייקומו ויחיו: ועיין שם מעין ג' נהר כב שמתים שבארץ ישראל יקומו לתחיה מיד כשיתגלה משיח.

ועיין חסד לאברהם מעין ז' נהר כח – ע"ש שמבאר ד' בחי' בקליפה ביום ב לבריאה נברא גהנם ועמו היצה"ר לאדם וביום ד' מיעוט הירח חיזק את היצה"ר יותר, וביום שישי בחטא נוסף זהמת הנחש ובין השמשות נבראו המזיקין ונתחזק היצה"ר עוד יותר. ובהקדמה זאת נאמר שזמן ביטול הקליפות הם ג' זמנים, הא' הוא בבא (גאולתינו) והקץ הימין. הב' היא אחר הגאולה (זמן מה יבא) ואחר הקץ בעת) זמן התחייה. הג' אחר זמן התחייה שאז חידוש העולם. והנה הא' בזמן (הגאולה) והקץ) בזמן הזה יתקן מה שנתוסף מצד מיעוט הירח, ויהיה אור הלבנה כאור החמה, וחלק גדול למאד יתבטל מיצה"ר, וישארו האנשים קרובים לעבודת קונם, ועוד יתוסף לנו או שנהיה פנויים מענייני העולם הגשמי לרוב העידון והזהב והכסף והמוזון, עד שיתבטל חלק גדול מהחמדה והצורך אל הדברים הגשמיים, ועוד כתיב והיו מלכים אמניך הרי שאין צער גידול בנים, עוד והיו איכריכם וכורמיכם הרי שאין צער למוזון וכיוצא, ותהיה הכנה רבה אל העבודה עד הגביר יצר טוב על יצה"ר, ואז הרי נתקנו שנים, כי ימין גובר ואפילו חלק מה שנתן בו הבורא. ואולם בבא זמן התחייה שיקומו כבר תיקנו שתייהם ודאי, לכך בלי ספק שוב אינם חוזרים מפני שהמיתה בעפר הוא תיקון אל מה שמשך בערלתו והוסיף על יצרו, ולכך עונשו ותיקונו בעפר כי עפר אתה ואל עפר תשוב, ומכ"ש חלק מה שנתן להם הבורא שנתקן במה שהם צדיקים והגבירו ימין על שמאל ויצר הרע נעשה יצר טוב. אמנם החיים שלא מתו אם יהיו חיים או ימותו לפחות שעה אחת לתקן מה שמשכו בערלה, זה מקום ספק אצלינו: ואחר התחייה עדיין ישארו הדברים הטמאים מבעלי חיים, שהם חלק צד הרע הנכנע אל הטוב, אבל יכנעו אל הימינים כאמרו לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וגו' וגר זאב עם כבש וגו', וכן ע' אומות שלא יתבטלו אבל יהיו נכנעים כעין איכריכם וכורמיכם, וכן ראוי שיעמדו לעתיד ויחוו חג הסכות בסוד שבעים פרי החג כנודע. ואולם בזמן התחייה עד זמן השמיטה חידוש העולם, הוא דבר לא נודע מה יהיה אפילו לצדיקים בג"ע כדפירשו בוזהר רות, ובוה נתתי קץ לדרוש הזה בס"ד. וזה מה שרצינו לבאר:

²⁰ גם בדפוס ותולדו - יבטל, ומתולדו - יבטל

¹⁹ **כתובות דף קיא:** א"ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שמבצבצין ועולין בירושלים שנאמר ויציצו מעיר כעשב הארץ ואין עיר אלא ירושלים שנאמר וגונתי אל העיר הזאת וא"ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהן ק"ו מחטה מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושיין צדיקים שנקברו בלבושיהן על אחת כמה וכמה וא"ר חייא בר יוסף עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ תנו רבנן יהי פסת בר בארץ בראש הרים אמרו עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים ושמה תאמר יש צער לקוצרה תלמוד לומר ירעש כלבנון פרוי הקדוש ברוך הוא מביא רוח מבית גזיו ומנשבה עליה ומשרה את סלתה ואדם יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו עם חלב כליות חטה אמרו עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ושקלוהו ומצאו בו ששים ליטרין בליטרא של צפורי.

יתלבש בזעיר ואזי תיהיה השגחה בעינא חד דרחמי, **כמה שכתוב (ישעי' נא) ו' כי השמים** דהיינו הנהגת המזלות וכוכבי השמים **כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה**, לעתיד לבוא, (ובתיקונים¹) מפרש על הס"מ ונוקביה שיתבטלו מן העולם דהיינו ביטול היצה"ר) **היינו שיתבטל הטבע שהיא על פי מערכת הכוכבים ומזלות** עיין פרש"י שני פירושים לנמלחו, יבלו או יתבללו, נראה שהכוונה אחת שע"י שיתבלבלו המזלות אזי יבלו השמים. **וזהו נמלחו, היינו שיתבלבלו [כ"א] ויתערבבו כל המזלות, ולא יהיה שום מזל רק השגחה לבד, ואז יהיו ישראל למעלה גם בנגלה.**

צ"ע מתי הוא הקץ שעליו מדבר רבנו? שמצד אחד אומר שישראל יהיו למעלה, וזה מסתמא יהיה אחרי מלחמת גוג ומגוג שימותו כל העכו"ם וישארו רק שלישי מזרע שם/ב² כמבואר בסנהדרין דף קיא, וישראל יהיו במעלה עליונה. מאידך אומר שיתבטל הטבע לגמרי, וכל הנהגת המזלות. משמע שלא רק שישראל יהיו למעלה, אלא גם הנהגת הטבע לא תהיה. ועיין ברכות לד:כ"ג שנהלקו על ההנהגה שתהיה בימי המשיח, דהיינו אחרי שיתגלה משיח וינצח במלחמותיו/כ"ד עד סוף האלף השישי, לרבי יוחנן וגר זאב עם כבש דהיינו שני הטבע, ולשמואל אפילו העניות לא תבטל רק שיעבוד מלכויות יתבטל, נמצא לכל הדעות ישראל יהיו למעלה, והחילוק הוא אם תיהיה הנהגת המזלות שגורמת לעניות ועשירות או שהיא תבטל/כ"ה, נמצא אם דעת רבנו כשמואל א"כ הקץ הוא עולם הבא, ואם סובר כר"י, הקץ הוא ימות המשיח שאחרי המלחמה. וצ"ע כי עודה"ב אין הכוונה לעולם הנשמות/כ"ו אלא מסתמא לאחרי תחיית המתים שהיא בוודאי שני טבע, ותחיית

¹ ישעיה פרק יא (ו) וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבו ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן נהג בם: (ז) ופרה ודב תרעינה יחדו ירבו ילדיהן ואריה כבקר יאכל תבן: (ח) ושעשע יונק על חר פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה: (ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את יהודה כמים לים מכסים: (י) והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לנס עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו כבוד:

רד"ק (ו) וגר זאב – יש מפרשים כי בימות המשיח יתחלפו טבעי החיות והבהמות וישוב למה שהיה בתחילת הבריאה ובתיבת נח, כי בתחלת הבריאה אלו היה אוכל האריה הנה נשחתה הבריאה ומה אכל האריה או זולתו מן הטורפים אוכלי בשר כי אם אכל בשר משאר החיות והבהמות הנה היה חסר העולם אותה בריה כי כולם נולדו זכר ונקבה לא יותר ולא המתינו מלאכול עד שפרו ורבו הנטרפים, אלא בודאי אכלו עשב השדה עד שפרו ורבו הנטרפים, והיה טבעם מאותו היום ואילך לאכול בשר, וכן בתיבת נח אלו אכלו הטורפים הנטרפים הנה חסרה אותה הנטרפת מן העולם, כי שנים שנים נכנסו ולא יותר אלא אם כן נאמר כי שבעה שבעה שהכניס מן הטורה היו לצורך הטורפים.

² ישעיה פרק נא (ו) שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה וישביה כמו כן ימותו וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת:

רש"י (ו) שמים כעשן נמלחו – שרי צבאות העכו"ם שבשמים. נמלחו – נתבלו כמו (ירמיה לח) בלויי הסחבות והמלחי, בגד הנשחת, ל"א נמלחו נתבלבלו לשון מלחי הים שמבלבלין המים במשוטות מנהיגי הספיני' וכן ממולח טהור קדש (שמות לה). והארץ – שלטוני הארץ. ויושביה – שאר העם. וישועתי – לעמי לעולם תהיה ד"א שמים וארץ ממש וכן פתרונו שאו עיניכם והביטו אל השמים ואל הארץ וראו כמה הם חזקים ובריאים ואע"פ כן יבלו וצדקתי וישועתי יהיו לעולם הרי שצדקתי בריאה וחזקה יותר מהם:

³ תיקוני זהר דף כד. – ובההוא זמנא דיתבני בניינא על ידא דקודשא בריך הוא לעילא ותתא, אתמר בשכינתא עלאה ותתאה, והיה אור הלבנה כאור החמה, ופרה הלבנה ובושה החמה, דאינון נוקבין דסמאל, ובגין דלא דחיל סמאל מן קודשא בריך הוא דאיהו שמים, ובת זוגיה לא דחילת משכינתיה דאיהי ארעיה, אתמר בהון, כי שמים כעשן נמלחו, והארץ כבגד תבלה, הוא סמאל ובת זוגיה:

עץ חיים – שער ג פרק ב – ואז שמים דעשיה וארץ דעשיה נאמר עליהם שמים כעשן כו' והארץ כבגד תבלה כי בהגלות רגלי א"ק על הר הזתים אשר בתוכם הא"ס מתלבש כנ"ל ואז יהיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור ז' הימים הראשונים ז"ת דמלכות דא"ק כנ"ל הנקרא ע"י דאצילות:

⁴ עיין פרש"י שם

⁵ כנראה זה בכל העולם, אבל בארץ ישראל מבואר בחסד לאברהם מעין ג' נהר כב שמיח יתגלה רק לשבעת אלפים שיהיו אז בארץ ישראל.

⁶ ברכות דף לד: – ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וזולתך. ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.

⁷ עיין סנהדרין צו. – אמר רב קטינא שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיה ב-יא/ז) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

....תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו (שנגמרו כשהיה אברהם אבינו בן נ"ב) שני אלפים תורה (שנגמרו קרב שנים אחר חורבן בית שני) שני אלפים ימות המשיח (דף צו:) ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו. אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא. (4250=50x85) (4165=49x85) רב אשי אמר הכי א"ל עד הכא לא תיסתכי ליה (לא תצפה לו) מכאן ואילך איסתכי ליה.

כתב היד רמה לדברי רב אשי ימות המשיח רק אלף שבע מאות חמישים, ותיריך כיון שיותר מאלף חמש מאות נקט אלפים. (מתיבתא)

⁸ עיין הערות השוטנשטיין שם הסתירה ברמב"ם שהקשה הכסף משנה בין הלכות מלכים יב להלכות תשובה ח' ז'. ותרין הלחם משנה שהרמב"ם פסק כרבי יוחנן אלא שסובר בדעתו שבימות המשיח לא יהיה שני טבע אבל יהיה שפע גדול ולא תהיה עניות.

נראה לפ"ז שלדעת הרמב"ם בוודאי לא תבטל הנהגת המזלות. אלא רק יהיה שפע גדול.

⁹ ההבדל בין עולם הבא ללעתיד לבוא. עיין עץ חיים שער טו פ"ה שהשגה הנקראת עודה"ב היא כשו"א מקבל מתבונה דהיינו חיצוניות הבינה שנקראת עולם (כי הנוקבא נקראת עולם ובפרט תבונה נקראת כן ע"ש שמתעלמת במוחין דו"א), והבא פירושו שבא עכשיו כי זוהי

המתים תהיה מ' שנה אחרי התגלות משיח, וא"כ נחלקו על מ' שנה, וצ"ע, וראיתי מפרשים ששמואל דיבר על אחישנה. וא"כ היום ר"כ שנים לסוף האלף השישי אם יתקיים אחישנה יהיה היכי תמצוי למחלוקת. ויותר נראה לי כיון שמדבר בעיקר מהדין שיהיה על העכו"ם, שכוונת רבנו לניסים שיהיו במלחמת גוג ומגוג שימותו כל העכו"ם, ורשעי ישראל, ואע"פ שאין זה ביטול הטבע לגמרי, אבל יהיו ניסים גדולים וזה כבר ביטול הנהגת המזלות. ואע"פ שיהיה עוד יותר ביטול הטבע נראה שיהיו שלבים בביטול הטבע עד שיתבטל לגמרי.

וע"כ כיון שיש בעולם מציאות כזו השמורה לעתיד לבוא, לכן אפשר גם **עתה כשהש"י רוצה לעשות קץ וסוף מאיזה עכו"ם ושיהיו ישראל למעלה, אזי ממשיך עליהם** על ישראל ממשיך הנהגת רחמים גדולים, ועי"ז על העכו"ם/י¹⁰ **השגחה/כ"ז** מקץ וסוף העולם, שאז לא יהיה רק השגחה כי יתבטל היצירה ויהיו כולם ראויים להשגחה. **וע"י זאת ההשגחה שממשיך מקץ העולם עתה בגלות לאיזה זמן נתעלים ישראל ונעשה קץ וסוף מהעכו"ם שהיה מצירה להם :**

וזה בחי' (יחזקאל ז/כ"ט) קץ בא הקץ הפירוש שם שהקב"ה הקדים את הפורענות של חורבן הבית הראשון בשתי שנים כדי שלא יתקיים בהם "ונושנתם ואבדתם" לגמרי לכן החריב את הבית תת"נ שנים מאז שנכנסו לארץ, שלא יתקיים בהם "ונושנתם" גמט' תתנ"ב שנים, כי אז היה מתקיים גם המשך הפסוק "ואבדתם" [ל'/לא], ורבנו דורש שהקב"ה המשיך קץ לעכו"ם מקץ הימים/כ"ז היינו כשהקב"ה רוצה להביא קץ על העכו"ם, אזי ממשיך השגחה מקץ האחרון כנ"ל:

כאמור שכשהקב"ה רוצה לרחם על ישראל ממשיך רחמים גדולים שהיא ההנהגה שתנהג בקץ הימין, לפרק זמן היום בגלות כדי להציל את ישראל מהמיצר להם, דהיינו ביטול הטבע והנהגת הגלגלים והמזלות שקבע הקב"ה בעולמו, וכדי לשנות זאת אפילו רק לפרק זמן צריך זכות גדולה מאד, כמבואר בתורה קה. ועתה יבאר שכח התפלה של עם ישראל הוא עצום ובכוחם בתפילתם לשנות את הטבע. וצ"ע בזה בעניין המדובר כאן שאנו רוצים לפעול שהקב"ה ירחם עלינו ויציל אותנו מאומה המצירה לנו, נמצא שכבר נגזר הדין וגם יצא לפועל, ומבואר בגמ' ראש השנה יח. /כ"ז וכן נפסק ברמב"ם (תשובה ב' ו') שיחיד בתפילתו אין

השגה שיכול להשיג בעוה"ז. אבל השגת לעתיד לבוא היא כשז"א יגדל מעלתו ויקבל מבינה בעצמה שהיא נקראת לעתיד לבוא. ל"ע נראה לפ"י פשוט"ו הוא ימות משיח ולעתיד לבוא חלף הפעיל.

¹⁰ כמבואר לקמן שמוריד דמעות דהיינו השגחה לים שהם העכו"ם כמ"ש הגויים כים נגרש

¹¹ נראה הכוונה שממשיך השגחה מלעתיד על הגויים, שלעתיד יעניש אותם ולפ"ז זה לא לפנים משורת הדין כי גם עכשיו ראויים הם לעונש, אלא שכביכול מסתיר פניו כדי לשמור ענשם לעתיד לבוא בבחי' מאריך אף וגבי דילה (עיין תורה ח). כי השגחה אינה רק לטובה, אלא גרר השגחה היא שהקב"ה מביט על האדם ודן אותו לפי מעשיו ואם הם טובים אזי משפיע לא טובה גם הפך המזל שלו, וכן להפך כשמעשיו רעים אם תיהיה השגחה אזי יקבל ייסורים גם אם זה הפך המזל שלו.

¹² יחזקאל פרק ז' (ב) וְאֵתָהּ בֵּן אָדָם פֶּה אֲמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל קֵץ בָּא הַקֵּץ עַל אֶרְבֶּעַת אַרְבָּעוֹת פְּנֵי הָאָרֶץ:

רש"י (ב) בא הקץ – שאמרתי ונושנתם בארץ והשחתם וגו' העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון (דברים ד). ונושנתם בגי' תתנ"ב, והם נשתחו בה תת"ן ד' מאות ומ' משנכנסו לה עד שנבנה הבית ות"י שנים עמד הבית:

¹³ מקרא זה נאמר לענין פורעניות שיבוא ח"ו על ישראל ורבנו דורש לטובת ישראל

¹⁴ לא עיין פרפראות לחכמה – וזה בחינת קץ בא הקץ וכו' נראה לעניות דעתי דרוצה לומר, כי הגם שמקרא זה נאמר לענין פורעניות של ישראל חס ושלום, מכל מקום יוכל להתפרש גם כן באופן זה, כי אולי היה יכול או להגיע להם איזה טוב והצלחה על פי מערכת הטבע, ואמר להם הנביא שהשם יתברך ימשיך השגחה מקץ וסוף העולם שאז לא יהיה רק השגחה, ועל ידי זה יבטל גם עכשיו חיוב הטבע לגמרי מעליהם, ממה שאפשר שהטבע תחייב הצלחתם, ואז יקבלו עונשם וכו'. רק שרבינו ז"ל עוסק בכאן לדבר אדרבא מישועות ישראל, ותפס כאן גם כן הכתוב הזה והביאו לטובת ישראל. ואולי שרבינו ז"ל פירש הפסוק זה עצמו גם כן לטובת ישראל, ועל דרך שאמרו רז"ל שלישראל מקדים השם יתברך רפואה קודם למכה, כמו כן גם כאן הנביא התנבא על פורעניות ישראל, רק שלפי זה אפשר שאבדה תקוותם חס ושלום, לכן הקדים להתנבאות ברמו על ההמתקה והישועה הנמשך עליהם בכל פעם מבחינת הקץ האחרון וכו'.

ועיין זוהר ויגש (דף ר"י) מבאר שם גם כן הפסוק הזה "קץ" איהו לימינא דכתיב (דניאל י"ב) "לקץ הימין", "קץ" לשמאלא דכתיב (איוב כ"ח) "קץ שם לחשך וכו'" (ועיין רש"י שם שפירש שהשמים נמלחו והארץ תבלה וכו') "קץ" דימינא היינו דכתיב (יחזקאל ז) "לאדמת ישראל קץ", "בא הקץ" דא קץ דשמאלא, "קץ" דימינא, דא קץ דיצר הטוב וכו'. וידוע ש"קץ הימין" הוא בחינת הקץ האחרון, אז לא יהיה רק השגחה, ואז יהיו ישראל למעלה כנ"ל, שזה בחינת "לאדמת ישראל קץ" בחינת "קץ" דימינא כנ"ל, רק שאז על ידי שנתדבקו ישראל בעוונותיהם בבחינת "קץ" דשמאלא, שהוא בחינת היצר הרע, על כן נתן השם יתברך כח ל"קץ" דשמאלא, להתגבר בשביל פורעניות ישראל חס ושלום, ועל כן כשהשם יתברך רוצה להושיע את ישראל, אז ממשיך עליהם השגחה מבחינת הקץ האחרון, שהוא בחינת "קץ" דימינא, ואז עושה קץ וסוף מהמיצר להם, וישראל עולין למעלה כנ"ל. ועיין נפלאות על פי מאמר זה בהלכות נט"י שחרית הל"ב:

¹⁵ דניאל פרק יב (יג) וְאֵתָהּ לֶךְ לֶךְ וְהָנִיחַ וְתַעֲמֵד לְגִרְלָךְ לֶךְ לֶךְ הַיְמִין:

מצודות דוד – לקץ הימין – ר"ל העמידה בתחיה ולקחת הגורל תהיה בסוף הימים:

¹⁶ עיין ראש השנה יח. – אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב מניין לגזר דין של צבור שאינו נחתם. אינו נחתם, והכתיב "נחתם עונך לפני". אלא אף על גב שנחתם, נקרע, שנאמר "כה' אלהינו בכל קראנו אליו" והכתיב "דרשו ה' בהמצאו", התם ביחיד, הכא בצבור. ביחיד אימת? אמר רבה בר אבוח אלעזר עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

בכוחו לקרוע גזר דין/ל' אלא בעשרת ימי תשובה, אבל בשאר זמנים רק תפילת צבור, ל' וגם צבור מבואר בגמ' שדווקא צבור מאוחד שכל אחד מתפלל גם על חברו/ל' כמבואר שם בגמ' דף ז' ל' שעל כן יורדי הים באוניות אע"פ שצועקים בזמן ומקום אחד, אין בכוחם לקרוע גזר דין דכחידים דמו כי כל אחד מתפלל רק על עצמו.

עוד כיון שאנו בגלות אחר החורבן כמבואר לעיל, ושערי תפלה ננעלו לכאורה צריך להתפלל בדמעות דווקא כמבואר בגמ' ל' ששערי דמעות לא ננעלו. אמנם בסוף התורה משמע שגם בזמן שבית המקדש היה קיים כדי לפעול עניין כזה גדול, דהיינו הנהגת רחמים גדולים, צריך לזה בכיה בדמעות דווקא כדי לעורר שתי דמעות של הקב"ה.

ל' ותפלה הוא בחי' השגחה למעלה מהטבע, כי הטבע מחייב כח, מ' ותפלה משנה הטבע (מ"א/מ"ב), והוא דהיינו התפלה היא בחינות גדול, בחי' מה שאמר משה רבנו על עם ישראל (דברים ד/מ"ג) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו, דהיינו שאין עוד עם כזה בכל העולם, שהקב"ה שומע תפילתו לבטל הטבע וצער וייסורים, אפילו אחר גזר דין/מ"ד, מבואר שגוי גדול הפירוש, עם שמתפלל ותפילתו משנה את הטבע, דהיינו את מאורע הרע שמחייב מזלו שיבוא עליו, וגם ייסורים שמתחייב על חטאיו, ואפילו אחר גזר דין ואפילו אחרי שכבר יצא לפועל, ונראה כנ"ל שאנו רוצים בתפילה לפעול רחמים גדולים אצל הקב"ה ע"י שינהג בנו עתה בהנהגת קץ הימין צריך לזה תפלה גדולה בכח ובכוונה ובכבי בדמעות, כי זה גדולתינו, שהשם יתברך שומע תפלתינו, ומשנה הטבע על ידי

ל' תפלת יחיד מתקבלת קודם גזר דין כגון שמתפלל על כל צרה שלא תבוא. אבל אחר גזר ראיתי בשם הר"ן שצעקת יחיד מועיל רק למעט מהפורענות.

ל' ועיין תורה ה' שצדיק גדול מאד ידוע להלביש את התפילה באופן שלא יבינו המקטרגים ועי"ז לקרוע גזר דין מישראל עי"ש.

ל' ואולי זה הטעם גם למאמר חז"ל (ב"ק צב.) המתפלל על חבירו נענה תחילה, כי נחשב לתפלה בצבור.

ל' ועיין ר"ה יז: – תא שמע יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר רוח סערה ותרומם גליו יחוגו ויגעו כשבור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו' עשה להן סימניות כאבין ורקין שבתורה, לומר לך, צעקו קודם גזר דין נענין, צעקו לאחר גזר דין אינן נענין, הני נמי ביחידין דמו.

עיין ריטב"א שם דף יח. דכחידים דמי – לפי שהם רבים מהרבה משפחות ואין כאן גזירה על משפחה אחת, וזה ברור:

ועיין פרשת ריכים דרוש יג שמבאר עפ"י התוס' שם דף טז. (ד"ה כמאן) שם בסופו – מבאר שאדם יחיד שמתפלל על כמה חולים נחשב תפלת רבים, ולפ"ז הכי נמי יורדי הים אע"פ שכולם מתפללים ביחד באותו מקום ובאותו זמן נחשבים יחידים כיון שכל אחד מתפלל רק על עצמו. עוד עיין בזה שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ תשלא סימן ז'.

ועיין שם משמואל פרשת במדבר (תרעו) ד"ה במכילתא (פ' ב') מה שכתב בשם אביו הבני יששכר – דציבור מקרי שכל אחד מיצר בצער הכלל כולו ולא מפני צערו לבד, אבל יורדי הים שמתקבצין אנשים שונים שאין מכירין זה את זה וכל אחד מיצר בצרתו הפרטית ולא אכפת ל' בזולתו ע"כ ביחידים דמו.

ל' בבא מצינא דף נט. אמר רבי אלעזר מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי ואף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו שנאמר שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש. ממירא זו נמצאת גם בברכות לב:

^{כ"ב} מתוצו - ותפילה

^{כ"ג} מתוצו - ותפילה

^{כ"ד} כנ"ל בתחילת תורה ז'

כ"ב תורה ז' – ... ואמונה הוא בחינת תפלה, כמו שכתוב (שמות י"ז): "ויהי ידיו אמונה", ותרנגומו: 'פרישן בצלו'. וזה בחינת נסים למעלה מהטבע, כי התפלה למעלה מהטבע, כי הטבע מחייב כן, והתפלה משנה הטבע, וזה דבר נס, ולזה צריך אמונה, שיאמין שיש מחדש ובידו לחדש דבר פרצונו: ועקר אמונה, בחינת תפלה, בחינת נסים, אינו אלא בארץ ישראל, כמו שכתוב (תהלים ל"ז): "שכן ארץ ורעה אמונה". ושם עקר עליות התפלות, כמו שכתוב (בראשית כ"ח): "וזה שער השמים".

כ"ג דברים פרק ד (ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו בידוד אלהינו בכל קראנו אליו:

תורה תמימה – בכל קראנו אליו. וכתוב אחד אומר (ישעי נ"ה) דרשו ה' בהמצאו, לא קשיא, כאן בצבור כאן ביחיד <יג> (ר"ה יח):

בכל קראנו אליו. אמר רב שמואל בר אבונא משמיי דרב, מניין לגזר דין של צבור שאע"פ שנחתם שנקרע, שנאמר כה' אלהינו בכל קראנו אליו <יב> (ר"ה יח):

צ"ע הרי בתפלת שלמה בחנוכת הבית המקדש ביקש שהקב"ה יקבל תפלת הגויים תמיד ואילו של ישראל רק אם הם ראויים?

ואולי הכוונה שהאלהים של הגויים לא עוזר להם כלל ואילו לנו יש אלקים שעוזר, ואפילו לגויים. ונקרא אלקינו כיון שאפילו ששומע תפלת גוי זה רק בגלל תפלת שלמה המלך.

כ"ד עיין מעם לועז דברים ד' ז' אות קכב שפירש כן את הפסוק עפ"י מ"א. וצ"ע הרי שלמה המלך התפלל בחנוכת בית המקדש שתפילת גוי תתקבל תמיד גם כשאנו ראוי כמבואר במלכים א-פרק ח' פסוק מג. ואולי ההבדל שהנכרי תפלתו מתקבלת רק בבית המקדש וישראל בכל קראנו אליו ובכל מקום. ועדיין צ"ע דמשמע שאפילו בבית המקדש תפלת ישראל לא תמיד תתקבל, וא"כ מאי בכל קראנו אליו? ועיין שם פרש"י אבל ישראל, אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו, אל תתן לו: עכ"ל. דהיינו תפלה שמזיק לאדם שתתקבל בוודאי לטובתו לא תתקבל.

השגחתו ית'. וכמ"ש שיהורם מלך ישראל ביקש מגיחזי (מלכים ב ח) /מה) ספרה נא לי את הגדולות דהיינו הניסים אשר עשה אלישע הנביא, וכשארז"ל (מגילה כז) /מ"ו) ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד שם בגמרא נחלקו מאי "כל בית גדול" ששרף נבזראדן בירושלים, האם הוא בית מדרש שמגדלין בו תורה או בית כנסת שמגדלין בו תפלה, ומ"ד בית כנסת הביא ראייה מאלישע, כנ"ל דכתיב הגדולות אשר עשה, ובתפלה עשה אותן, נמצא שבית גדול הוא בית כנסת. נמצא שתפלה שהיא בחי' נסים והשגחה היפך הטבע, היא בחי' גדול :

וזה פירוש מה שהשיב אובי טמיא הבעל אוב העושה כישוף בעצמות המת לרב קטינא (ברכות נט.) /מ"ו) שרב קטינא שאל האם יודע בעל אוב מאי גועאמ"ח, הגרסא שם בגמ' היא מה היא גוהא דהיינו מה גורם לרעידת אדמה, (ורבנו או מוהר"ת שינה כאן את הלשון לגועא לשון בבי, וצ"ע אם אינה טעות דפוס נמצא לפ"ו השאלה מה הוא בבי של מעלה), והשיב לו הבעל אוב בשעה שהקב"ה זוכר את בניו שהן שרויין בצער בין העכו"ם מוריד שני דמעות לים הגדול [מ"ט] /ג"ו, וקולו נשמע מסוף העולם יעד סופו בגמרא

^{מ"ה} מלכים ב פרק ח (ד) והמלך מדבר אל גחזי נער איש האֱלֹהִים לֵאמֹר סִפְרָה נָא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹשִׁיעַ:

^{מ"ו} מגילה דף כו. – דרש בר קפרא מאי דכתיב (בנבזראדן) (מלכים ב כה-ט) "וישרף את בית ד' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש", ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר מקום שמגדלין בו תורה (דהיינו בית מדרש) וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה (דהיינו בית כנסת) מ"ד תורה דכתיב (ישעיה מב-כא) "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", (הרי שבתורה שייך לשון גדולה). ומ"ד תפלה דכתיב (שאמר המלך יהורם לגיחזי) (מלכים ב ח-ד) "ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע", ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד (ואלישע הנס עשה שהחיה את בן השונמית בתפלה עשה זאת, הרי שבתפלה שייך לשון גדולה). תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ:

החתם סופר (בשו"ת א"ח ס" קצ"ח) תמה, מנא פשיטא ליה דברחמי הוא דעבד, ומוזה יצא לו הדין דבית הכנסת עדיף מביהמ"ד, דלמא עשה על ידי שמות, כדאשכחן בכמה דוכתי בש"ס, דשרי למעבד הכי ! ? ותירץ, דכיון דמצינו בגמ' בקידושין [ע"א ע"א], דאין מוסרין את השם אלא למי שהוא צנוע ועניו, וכתבו שם תוס' ר"ד בשם הירושלמי דצריך נמי שלא יהנה מאחרים, והרי איתא בברכות [י' ע"ב]: "הרוצה ליהנות – יהנה כאלישע", להכי פשיטא לגמ' דלא ע"י שם עשה. עיי"ש. (הערת הרב שולביץ ביאורו חברותא)

^{מ"ז} ברכות נט. – ועל הזוועות (מברך ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם): מאי זוועות א"ר קטינא גוהא (רעידת אדמה) רב קטינא הוה קאזיל באורחא כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא גנח גוהא (נודעו הארץ ורשעה מאד מאד) אמר מי ידע אובא טמיא האי גוהא מהו (מה גורם לרעידת אדמה כוז) רמא ליה קלא קטינא קטינא אמאי לא ידענא בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו והיינו גוהא. א"ר קטינא אובא טמיא כדיב הוא ומיליה כדיבין אי הכי גוהא גוהא מיבעי ליה (לי דברי הבעל אוב היה צריך להיות שתי רעידות אדמה רצופות) ולא היא גוהא גוהא עביד (באמת מתרחשות שתי רעידות אדמה). והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא ליטעי כולי עלמא אבתריה. ורב קטינא דידיה אמר (הגורם לרעידת אדמה היא שהקב"ה) סופק כפיו שנאמר (יחזקאל כא-כב) "וגם אני אכה כפי אל כפי והניחותי חמתי". רבי נתן אומר אנחה מתאנח שנאמר (יחזקאל ה-ג) והניחותי חמתי במ והנחמתי. ורבנן אמרי בועט ברקיע שנאמר (ירמיה כה-ל) הידד כדורכים יענה אל כל יושבי הארץ. רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד שנאמר (ישעיה ס-א) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי:

בירושלמי אמרו חמש עבירות שבגללן באה רעידת אדמה, ואחת מהן רבנן אמרי מחלוקת, והראיה מזכריה (יד ה). ואולי אפשר להביא ראייה מקרח שפתחה הארץ את פיה לבלוע, הכי נמי רעידת אדמה היא שנעשה סדקים גדולים בארץ.

^{מ"ח} גם בדפוס גושא, ומתורגמו תוקן גוהא (כלשון הגמ' שם) (וצ"ע כי גוהא לשון בכי נמצא הרבה בגמ' ומדרש וזוהר וגם גועא לשון בכי בזהר בלק רא. וזהר חדש איכה דף נד. ואפשר שרבינו בכונה שינה הלשון ללשון בכי) ^{מ"ט} עיין זוהר שמות ית. ושער מאמרי רשב"י על זוהר בראשית דף ב. אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי, שערי תפלה נעלו ושערי דמעה לא נעלו, סוד מיתוק הדין שע"י שתי דמעות שמוריד לימה רבה דף ז: במהדר' ירושלים תרנח)

^י זוהר שמות ית. – רבי דוסתאי אמר, בעדנא דאתמסרן בניו דקדשא בריהו הוא לשלטיני עממין צעת הגלות כשנסמרים בניו של הקב"ה לסקים המוסלים על העמים, מתקנפין תריסר בתי דינים מתקבלים י"ב בתי דינים, הם י"ב גבול אלכסון שנת"ת דז"א ש"ב שצטים הם מרכזה אליהם, ומשפתקען גו תהומא רבא והם נשקעים תוך התהום הגדול שהוא הבינה, ר"ל שמתקלקלים ועולים אל הבינה, געי טרנא געין דהיטין (ה"ג המ"ח) וס לועק הת"ת שהוא ע"כ וראש לאלו הי"ב גבולים לעקות לטפות, והיינו סוד במסמכים תכנה נפשי שהוא הבינה, כמ"ס שאג ישאג על טוהו, כי סם מקור הדיו ומשם נשפע החורבן, לכן עלה שם הת"ת לעורר מקור הרחמים מהחכמה, ועוד ונחתין תרין דמעין לשקיעא דמא רבא ויורדים שתי דמעות שהם סוד ב' דינים שצנ"ה והם אש הדיו ומסתלקים תוך השיקוע דהיינו בתוכיות הים הגדול שהוא הבינה סוד הרחמים הפשוטים שבה להמתק סם (ומש"ב יורדים הוא כמו יודדי המרכזה שהיא עליו כ"ל דף טו ע"ג), ה"דא הוא דכתיב משפטיה תהום רבה פי' משפטיה דמיתין ומיתין מתמלקים בתהום רבה שהוא הבינה, וכזה חס ובהמה תושבי ה', ואחר כך ומתגלגלן עלאין לתתא מתגלגלים ויורדים השמים שלמעלה הבינה להקשר למטה בענפים שנת"ת, אתבקען תתאין ואז נבקעים הי"ב גבולים התחתונים שנסתמו מלהשפיע, ועתה ע"י ירידת השמים מתבקעים ומשפיעים למטה, ונחתין מאתן ונחתין דתתאין ויורדים מאתים ומתקעים למנוגות של שפע, מאתים מחו"ב מכל אחד מאה מדנגות, וארבעים הם עשר מכל אחד מחגת"מ, הכי הם ר"מ בחי' השפעות ואורות לאורך התעוררות הגאולה, ה"דא הוא דכתיב אר"ה שאג אש המלך הנמשל לאלהים ר"ל הת"ת מלך החסד שנתמלא רחמים שאג, אז מ"י לא יקרא ר"ל אותם צעלי דינים החיטוניים מתיאלים מלפעול דין וממלא הדיו מתבטל.

שער מאמרי רשב"י – מאמרי ספר זוהר מהרב הגדול זלה"ה – על זוהר בראשית דף ב. אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי – ואמנם צריך אני לבאר עוד מהו אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי מהו התועלת בהזכרת הפה ובשפיכת דמעות ויהיה זה שרש לתפלה ולברכות ולבביה ויתבאר עם זה מפני מה שערי דמעות לא נעלו. (ברכות דף לב. ואמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אועק ואשוע שחם תפליה ואף על פי ששערי תפלה נעלו שערי דמעה לא נעלו שנאמר שמעה תפליה ה' ושועתי דאזניה אל דמעתי אל תחרש) **והענין הוא כי הארם התחתון הוא דוגמת צורה עליונה ופיו כפה העליון ועיניו כעיני עליון ובאשר יתעוררו למטה יתעוררו למעלה.** וזה כי כללות הפה ירמוז לבינה ל"ס שלה, פה למלכות שבה, והשפתים לנצח והוד שבה, והלשון ליסוד ולת"ת, והשיניים לל"ב נתיבות חכמה, והחיך לחכמה שבה, ולחי עליון ותחתון

שם הפירוש שקול הדמעות הנופלות לים גורם לרעידת האדמה. ורבנו מבאר שהדמעות הן השגחתו היינו כשהקדוש ברוך הוא זוכר שהן שרויין בצער בין העכו"ם, בין העכו"ם דייקא/בב. כי זה עיקר סיבת הצער, מה שהן שרויין בין העכו"ם, ולמדו מהם ונפלו מהדעת ותולין בהמזל והטבע, וזה עיקר סיבת הצער שלהם כנ"ל.

ואזי מוריד דמעות וכו', היינו שממשיך עליהם השגחה, כי דמעות הם בחינות השגחה, כמה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קנא ע"ב) על פסוק (קהלת יב) וישבו העבים אחר הגשם/בב, שם בקהלת שלמה המלך מדבר על ימי הזיקנה, שחולשת ראייה של זקנים היא כי

לחסד וגבורה שבה, וגרון לבינה שבבינה, הנה על עשר ספירות שבכללות הפה רומזים העשר שבבינה עצמה. ומה שלמעלה מן הפה בחכמה כי החוטם במלכות שבה, תהלה עליונה, ותהלתי תהלת י' עליונה אחטם לך, והענינים נצח הוד שבה, והאזונים חסד גבורה, והמצח בינה שבה, ובין העינים ת"ת בסוד הדעת, והמוח חכמה עצמה דקרקפתא, ורישא כתר. והנה מן העשר דבינה יצאו קול ודיבור לחוץ שהם ת"ת ומלכות כי היא אם הבנים. אמנם מעשר דחכמה לא נתגלה דבר כי הכל מחשבה לבד והכל סתים. וכאשר יכוין האדם בביטוי שפתיו גלות אור עשר דבינה למטה ולהמשיכם ממלכות עליונה שבבינה שהיא פה אל מלכות תחתונה, אין ספק שיאירו אור גדול שבעה הנרות, והרי הוא מוסיף כח בעליונים, כי כמו שהוא מוציא קול ודיבור על ידי עשר שבפה, כן יתעוררו עוד עשר שבפה עליונה, להוציא קול ודיבור עליון מחודש באור נפלא, ויאירו בשבעה הנרות ויחליפו כח באור גדול ונפלא. והנה להיות כי אימא עלאה גם היא אתרכת בחרבן בית קרשינו, לפיכך נסתמו שערי תפלה הנמשכין מן הפה, שהיא אימא עלאה, כיון דאתרכת, ושערי תפלה הם השפתיים נצח והוד שבבינה. וי"ה נסתלקה ונשארה אל"ם יונת אלם. ואמנם נצח הוד שבחכמה הם שערי דמעה. ולזה אמר רב המנונא סבא עליו השלום לבעל החוטם אני מתפלל. שהם עשר שבחכמה, אשר סופם החוטם, כי הם לא ננעלו. וכאשר יוריד האדם דמעות ויתכוין למתק הדינין, הנה החכמה העליונה שהיא ימא רבא תמתק, ומתבסמים בימא רבא כנו'. ותרין דמעין הם שרש הדינין ושרש הקליפות, אשר שרשם בחכמה, בנצח הוד שבה, ויתבסמו ויתמתקו, ואין שטן ואין פגע רע, והרחמים מתרביין. והחוטם העליון מחזיר הדברים אל שרשם, בסוד וירח (בראשית ח כא וירח וירח את ריח הריח ויאמר וירח אל לבו לא אסף לקלל עוד...) ושם מתמתקין. ולפיכך שערי דמעה לא ננעלו, כי עולין לעשר שבחכמה. והעשר שבחכמה ממתקין הדינין ונחתין תרין דמעין שבנצח הוד שבה למתק הדינין והקליפות. ואם תשאל ואיך אפשר? והרי אני רואה כי הדמעות הולכין לאיבוד באדם התחתון, ומבשרי אחזה אלוה באדם העליון, ואיך יורדים לים הגדול שהוא חכמה, ואני רואה אותם יורדין למטה מן החכמה. דע כי זה בסוד עשר שמלמטה למעלה בסוד א', יו"ד בראש יוד בסוף, ובסוד יאהדונה, יוד (ע"ג) בראש יו"ד בסוף, עשר שמלמטה למטה ועשר שמלמטה למעלה. ושני דמעות אלו יורדין לחכמה תחתונה שבעשר שמלמטה למעלה (נ"א שמלמטה למטה) ושם מתמתקין ומתבסמים. והוא הוא ימא רבא, חכמה שבעשר שמלמטה למעלה, כי שם שרש הדינין והקלי', בסוד הדין מלמטה למעלה, נוקבא כנודע, ומתחברין אלו החכמות שם על ידי תרין דמעין אלו, שהם תעלומות חכמה עלאה דתחות כתרא עלאה, בסוד מלמטה למטה, כי שם גם כן שרש הדינין והקליפות בדקות רב והעלם גדול ולפיכך נקראים תעלומות חכמה ויורדין אל חכמה תתאה, ותחות כתרא תתאה בסוד מטה למעלה, ומתבסמין זה בזה, נצח הוד שבחכמה עליונה, בנצח הוד שבחכמה תחתונה. והנה הוצרכה המלכות לשתקרא אלהים, לשתי בחינות אלו, ראשונה הדמעות, להשביט הקליפות והדינין מצד החכמה כדפרישית, ולהסיר ה' ולהכניס י' מצד החכמה, והשנית להמשיך לה שש קצוות של בינה על ידי הזכיר' בפה הרומז לבינה כדפרישית ודי בזה.

^א מתרצו - עולם

^ב לשון הגמרא שלנו "בין אומות העולם", אבל גרסת העין יעקב שכידוע הצנזור לא נגע בה "בין עובדי כוכבים", ובדרך כלל רבנו מצטט את גרסת העין יעקב כיון שהיא יותר מדויקת.

עין יעקב על מסכת ברכות אות (קכו) שם ועל הנועות. מאי הנועות? אמר רב קטינא, גוהא. רב קטינא הוה קא אָזיל באַוּרְחָא. פי מָטָא אַפְתָּחָא דְבֵי אוֹבָא טְמֵיָא, גַּנְח גוֹהָא. אָמַר, מִי יָדַע אוֹבָא טְמֵיָא הַאי גוֹהָא (דגנח) מהו? רמא ליה קלא, קטינא קטינא, אמאי לא ידענא? בְּשַׁעַר שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זֹכֵר אֶת בְּנֵי שְׁשׂוּרִיִּים בְּצַעַר בֵּין עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים, כְּבִיכּוּל, מוֹרִיד שְׁתֵּי דְמַעוֹת לַיָּם הַגְּדוֹל, וְקוֹלָם נִשְׁמַע מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּף, וְהֵינּוּ גוֹהָא.

^ב שבת דף קנא: – עד אשר לא תחשך השמש והאור זו פדחת והחוטם והירח זו נשמה והכוכבים אלו הלסתות וישבו העבים אחר הגשם זו מאור עיניו של אדם שהולך אחר הבכי אמר שמואל האי דמענתא עד ארבעין שנין הדרא מכאן ואילך לא הדרא.

רש"י – וישבו העבים – חשכת עינים יבא ויכסה המאור, אחר שירבה בבכיה בוקנותו מחמת תשות כח, וצרות רבות עליו:

^י קהלת פרק יב (א) וזכר את בוראָיך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ: (ב) עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים וישבו העבים אחר הגשם:

רש"י (א) ימי הרעה – ימי הזקנה והחלשות: (ב) וישבו העבים אחר הגשם – תבוא כהיית המאור אחר דמעת הבכי מכמה צרות שעברו עליו:

קהלת רבה – וישבו העבים אחר הגשם ר' לוי אמר ... בא לבכות ולגו עיניו דמעות.

תורה תמימה /ביאורים/ – מדרך הזקנים שעניניהם זולגות תמיד וכשבא לבכות כבר קדמוהו הדמעות, וממשיל את הבכיה בוקנה לעבים, לפי שע"י הזקנה תבאנה הדמעות כמו שהגשם יבא ע"י העבים:

תעלומות חכמה על קהלת – עד אשר לא תחשך השמש. היינו ימי המיתה. והמשיל לזה שכמו שהשמש הוא אור גדול ובנסוע השמש נשאר עדיין אור גדול מהשמש. ולמטה מזה והוא הירח. ולמטה מזה הוא הכוכבים. כמו כן יש באדם. כי הנשמה מתפרדת מעט מעט כל יום קודם מיתה. מקודם תפרד הנשמה. ואח"כ הרוח. ואח"כ הנפש מתחיל להתפשט מהגוף. וממשיל הנשמה לשמש. והנפש להירח. והאברים לכוכבים: וישבו העבים אחר הגשם. אחר נפלו למטה יתחילו הליחות השרשיות שבו להתייבש. כמו העבים אחר הרקת הגשם שנשארו ריקנין ויבישים כמו כן יתייבש הליחות השרשיות אחר שיצא מהן כל לחותן:

^ה אע"פ שהטבע הוא שהעבים באים לפני הגשם, נראה ששלמה המלך כיון שרמו לימי הזיקנה לא נקט כסדר הטבע של הגשם, אלא כסדר הטבע של הזיקנה.

מרום תלאות שעברו עליהם בכו הרבה, ורמז את הבכי בגשם ואת חולשת הראייה בעננים המכסים את העינים אחר הגשם זה הראות שהולך אחר הבכי כך פרשו שם בגמ' את הפסוק. ומבאר רבנו נמצא שהדמעות הם לוקחים חלק הראות, והראות נמשך לתוכם. נמצא שהדמעות הם חלקי ההשגחה והראות, כי הדמעות לוקחים הראות כנ"ל: נראה כוונת רבנו בדרך דרש להוכיח ממה שכח הראות נחלש ע"י הדמעות, נמצא כביכול הכח הזה נמצא בתוך הדמעות שיצאו, והביאור צ"ע אולי הכוונה שהבכי מחליש את הראות הגשמית וממילא מתחזק הראות בעין השכל, שהיא בחי' השגחה, וטבע הבכי לבוא כשהאדם מרגיש חסר אונים ואזי מכווין לבו רק להקב"ה ובוזה מעורר שתי דמעות הנ"ל של הקב"ה לרדת מהמסתרים¹¹ ששם עינא חד דרחמי להשגיח על ישראל ולסלק מהם את המיצר להם.

וזוה ומוריד שני דמעות, היינו שממשיך חלקי ההשגחה, לים הגדול, היינו בחינות העכו"ם המושלין על ישראל, בחי' (ישעי' נז/10) והרשעים כים נגרש, שהם כמו הים שחוזר שוב ושוב לנסות לכבוש את היבשה, כך הגויים גם כשרואים שיש השגחה גדולה של הקב"ה על ישראל, אעפ"כ בכל פעם מנסים שוב ושוב להצר להם ולכלותם, ואזי נעשה בחינות גדול בחי' השגחה, בחינות תפלה¹² שהיא בחי' גדול כנ"ל. נראה כוונת רבנו ש"לים הגדול" הפירוש, שההשגחה שהיא נקראת גדול, ירדה עם הדמעות לים שהם העכו"ם.

מה שרבנו נקט לשון השגחה, ובאמת כוונתו לרחמים. שהרי רוצה לבטל הטבע ע"י הנהגה של ימות המשיח שהיא רחמים גדולים של אריך אנפין. ואילו לשון השגחה הוא הסתכלות, ולכאורה לא מעורר רחמים, אלא להפך דין, שהרי לא מדובר כאן בהשגחה על צדיק, אלא על ישראל בזמן שהם בלא דעת, ולא ראויים להשגחה, ואדרבה כיון שהשגחה היא הסתכלות, נמצא שהחוטא תחת השגחה, ענשו גדול ביותר, כיון שהוא כחוטא בית המלך, בזמן שהמלך מסתכל עליו. אלא הכוונה שממשיך רחמים גדולים, והרחמים על ישראל הם שישגיח על העכו"ם וזהו שהדמעות יורדים לים דייקא דהיינו לעכו"ם.

וזוה וקולו/10 נשמע מסוף העולם ועד סופו, היינו שממשיך השגחה/10 מסוף העולם מקץ האחרון, כשיתבטל הרע והטבע, עד סופו, שאז יעשה סוף לעכו"ם, לעשות כבר עכשיו סוף וקץ מהעכו"ם המושלים בישראל, בחינות קץ בא הקץ כנ"ל שהקדים את קץ הבית הראשון כדי שלא יתקיים בהם ונושנתם:

וזוה בחי' דמעות שבוכין בעת הצער/10, דהיינו שעל כן נטבע באדם שכשיש לו צער גדול הוא בוכה בדמעות, ונחלשת הראות, כי מאחר שיש לו יסורין וצער, ע"כ הוא צריך לבחינות השגחה, כדי שיהיה לו ישועה כנ"ל, וע"כ מורידין דמעות שעל ידן נחלשת הראות הגשמית, ומתעורר לחפש

¹¹ עיין בן יהודע על חגיגה ה: – מקום יש לו להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו. – הנה כל משכיל יבין שדברים אלו אינם כפשוטן. ונראה לי בס"ד סוד הענין הקרוב לפשט, על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י בסוד מאמר שערי דמעה לא ננעלו, כי הדמעות הם רמז לשורש הדינין, וכאשר יבכה האדם ויוריד דמעות צריך לכוין למתק הדינין, דעל ידי זה יתבסמו ויתמתקו הדינין, ואין שטן ואין פגע רע, והרחמים מתרבים, דהאדם הוא צורת אור הקדושה העליונה, וכאשר יתעורר למטה כן תהיה התעוררות בקדושה למעלה, והנצח והוד שבחכמה הם הנקראים שערי דמעה, ועל ידי דמעות האדם התחתון אז יורדין אורות מנצח והוד שבחכמה למתק הדינין, עב"ד. והרחיב רבינו ז"ל הדברים בזה יותר, יע"ש. נמצא ענין הבכיה הוא מיתוק הדינין, ולכן בכל צרה יש תועלת בבכיה, דהצער תהיה על ידי תגבורת הדינין, ובבכיה יתמתקו הדינין ויתבסמו להיות רחמים, ולכן מאחר שירידת הדמעות מעיני האדם התחתון נקראת בשם בכיה, כן הפעולה שתהיה למעלה במיתוק הדינין גם היא נקראת בשם בכיה, והוא לשון מושאל מן הבכיה של אדם התחתון, ולפי זה כל מה שתראה בלשון חז"ל שם בכיה למעלה, אפילו על המלאכים, קאי על פועל של מיתוק הדינין ובסומן, מפני כי ע"י הבכיה המעשית של אדם התחתון, היו יהיה למעלה מיתוק הדינין, לכן הפעולה הזאת של מיתוק הדינין אשר תהיה למעלה, נקראת בשם בכיה בלשון מושאל:

¹² ישועה פרק נז (ב) וְהַרְשָׁעִים כִּי־נִגְרַשׁ כִּי הִשְׁקַט לֹא יִוָּכַל וַיִּגְרָשׁוּ מִיָּמֵינוּ רָפֵשׁ וְטִיט: (כא) אֵין שְׁלוֹם אָמַר אֱלֹהֵי לְרָשָׁעִים:

רש"י (ב) והרשעים – שאין נותנין לב לשוב. כים נגרש – הים הזה גליו מתגאים לרום למעלה ולצאת חוץ לגבול החול אשר שמת גבול לים וכשמגיע שם הוא נשבר על כורחו וכל זה גל חבירו רואה ואינו חוזר בו כך הרשע רואה את חברו לוקה ברשעו ואינו חוזר בו ומה הים רפשו וסריותו על פיו כך הרשעים סריותם בפיהם כגון פרעה אמר מי ה' (שמות ה) שנחרב אמר מי בכל אלהי הארצות (ישעיה לו) נבוכדנצר אמר (ישעיהו יד) אדמה לעליון. כים נגרש – כים אשר נגרש שגורש כל היום רפש וטיט:

¹³ מתוצו - תפילה

¹³ צ"ע אם הוא הקול של שתי הדמעות שנפלו לים היה צריך לומר קולן. ואם הוא קולו של הקב"ה צ"ע שלא נזכר כאן שהוא צועק. ועוד שלכאורה כדי להמשיך השגחה של לעתיד מדוע צריך לזה קול.

¹⁴ צ"ע מדוע מכנה את הקול שהוא דבר הנקלט באוזן השגחה שהיא דבר הנקלט בעין.

¹⁵ צער – עיין שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ תשל"א סימן עד שמוכח שצער הוא כמו אש, שמי שמצער את חבירו נכווה כמו מאש אפילו כשכוונתו לשם שמים, כדמצינו בפנינה שציערה את חנה כדי שתתחזק בתפלה ותזכה לבנים ועוד כמה דוגמאות כיוצ"ב. ובאמת בחוש רואים של מיד אדם נכוונה ולפעמים עובר זמן אבל על כל צער בסופו של דבר יגיע העונש. ולפי"ז אולי אפשר קצת יותר לקרב לשכל את ענין הזה שהדמעות על צער מעורר השגחה של רחמים גדולים גם למי שמצד מדרגתו נפל להנהגת הטבע.

ישועה בעיני השכל רק ממנו ית' כדי להמשיך על ידם ע"י הדמעות חלקי ההשגחה והראות. כי ההשגחה והראות נמשך לתוך הדמעות, בבחינות ושבו העבים אחר הגשם זה הראות שהולך אחר הבכי. היינו שהם מחסרים הראות ונוטלים חלק מהראות נמצא שהראות נמשך לתוך הדמעות כנ"ל כי ע"י שנחסר הראות הגשמית, מתגברת הראות השכלית, לקוות אליו ית', וטבע הבכי שגם את כח הדבור נוטל, ונעשה האדם חסר אונים להשתדל בכוחות עצמו להיוושע, ואזי כשפונה רק אליו ית', הוא כלי מוכן לקבל ישועת ה', וצערו ודמעותיו עולות ומעוררות דמעות של מעלה, שבהן השגחה ברחמים גדולים לעשות קץ לצער :

וזה בחינות (ישעי' לח) (כ"ג/כ"ג) ויבך חזקיהו בכי גדול, הנאמר בעת שחלה, כמבואר שם ובגמ' /ט"ו שחזקיהו המלך חלה וישעיהו הנביא אמר לו שנגזרה עליו מיתה כיון שלא נשא אשה, ואזי התפלל לה' ובכה בכי גדול, בכי גדול דייקא, כי המשיך לתוך הבכי את הראות וההשגחה, שזה בחינות גדול בחינות תפלה וכו' כנ"ל. צ"ע כיון שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים ועדיין לא נעלו שערי תפלה מדוע צריך היה לשערי דמעות? ונראה שלהמשיך השגחה כנ"ל שהיא הנהגה של רחמים גדולים צריך לזה הרבה יותר מסתם תפלה, וכנראה תפלה בדמעות דהיינו רק ע"י שמעורר דמעות של הקב"ה בכוחו להמשיך השגחה כזו.

וזה מה שנאמר בדוד בעת שבכה על צערו, שבגלל ששאל המלך רדף להרגו, הוא מוכרח לברוח ולהפרד מיהונתן (שמואל א כ) /ט"ו ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל, שהגיע בכייתו לבחינות

²⁸ ובמלכים ב' כ' ה'

²⁹ ישעיה פרק לח (א) בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר יהוה צו לבייך כי מית אמתה ולא תחיה: (ב) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל יהוה: (ג) ויאמר אנה יהוה זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול:

רש"י (א) בימים ההם – שלשה ימים לפני מפתחו של סנחריב חלה חזקיהו ויום ג' כשעל' בית ה' הוא יום מפתחו של סנחריב והוא י"ט ראשון של פסח. כי מת אתה ולא תחיה – מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעה"ב משום דלא נסבת איתתא כו' כדאיתא בברכות:

³⁰ ברכות דף י. – אמר רב המנונא מאי דכתיב (קהלת ח-א) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקדוש ברוך הוא שידוע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו וישעיהו חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב (שנאמר (מלכים א יח-ב) וילך אליהו להראות אל אחאב ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר (מלכים ב כ-א) בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לבייך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודירך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא ³⁰ כך מקובלני מבית אבי אבא דוד המלך, שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו, ולא מנע עצמו מן הרחמים ³¹ אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

הערת ביאור חברותא – 30 הגר"א ביאר שחזקיהו רצה להתפלל לבטל הגזירה מעליו, וכיון שיותר קשה לבטלה אחר שנודעה לרבים, לפיכך צוה לישעיהו שקודם יסיים את נבואתו, והיינו שלא יפרסמנה יותר, ואחר כך יצא. ומהר"ץ חיות ביאר שנביא חייב לומר גם נבואה לרעה, אף שהקב"ה יכול לחזור בו, ולכן אמר לו חזקיהו, ניכר שלא באת מרצונך לכבדני, אלא כדי שלא תחיה כובש נבואתך, וכיון שכלית לאומרה, צא ואני אתפלל שהקב"ה יחזור בו. (הערת חברותא שולביץ)

³¹ כך פירש רש"י, והיינו שכספסר דוד את ישראל והרג המלאך בעם עד גרן ארנה ששם התפלל דוד ודה"י א, כא לו. שמואל ב, כד טו, ראה רד"ק. והגר"א העיר שלא היתה חרבו שלופה על דוד אלא על ירושלים, ולכן ביאר ש"אבי אביר" היינו יהושפט, שמצינו ודה"י ב יח לא] שכמעט הרגוהו, ובילקוט (מלכים א כב) אמרו "לא היה חסר אלא חיתוך הראש" ובירושלמי [ע"ז פ"ג ה"א] גרסין שהראיה ממה שאמר משה "ויצילני מחרב פרעה" ולפי זה יותר מיושבת הלשון "חרב חדה" שהרי אמרו (שמ"ר א לו) שהביא סייף שאין כמותה. (הערת חברותא שולביץ)

אתמר נמי רבי יוחנן ורבי (אליעזר) דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנא' ואיוב יג-טו) הן יקטלני לו איחל: (דף יז) א"ר חנן אפי' בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר (קהלת ה-ו) כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא מיד (ישעיה לח-ב) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' מאי קיר אמר רשב"ל מקירות לבו שנא' (ירמיה ד-ט) מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו' ר' לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה (ישעיה לח-ג) זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי א"ר יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפלה ר' לוי אמר שגנו ספר רפואות

³² מותצו - תפילה

³⁰ שמואל א פרק כ (מא) הנער בא – רצה לומר: הלך לבוא העירה. ודוד קם – היות מתחלה היו שם אנשים, ולא היה יכול לדבר עם דוד פנים אל פנים וכאשר חשש מזה מאז, ולכך עשה הסימן עם החצים, וכאשר גמר הסימן, הלכו להם האנשים, ושלח גם הוא את הנער, וכאשר שמע דוד בשלחו את הנער, הבין בדבר שאין שם איש, וקם ממקומו והלך אליו. מאצל הנגב – מצד הדרומי של אבן האזול, ויהונתן ירה רעהו עד דוד הגדיל:

מצודות דוד (מא) הנער בא – רצה לומר: הלך לבוא העירה. ודוד קם – היות מתחלה היו שם אנשים, ולא היה יכול לדבר עם דוד פנים אל פנים וכאשר חשש מזה מאז, ולכך עשה הסימן עם החצים, וכאשר גמר הסימן, הלכו להם האנשים, ושלח גם הוא את הנער, וכאשר שמע דוד בשלחו את הנער, הבין בדבר שאין שם איש, וקם ממקומו והלך אליו. מאצל הנגב – מצד הדרומי של אבן האזול, ויהונתן ירה

השגחה בחינות גדול כנ"ל, כי ע"י ההשגחה ניצולים מכל מיני צער ויסורין כנ"ל [ס'] משמע שהבכי הזה גרם לשאול למות במלחמה עם פלישתים, אבל לא הואיל ההשגחה שהמשיך ע"י הבכי לפרידתו מיהונתן כי גם הוא נהרג: ובוודאי שדוד בבכי לא התכוון להמשיך השגחה שתגרום לשאול למות כמבואר בקינה שקונן עליו, [סח] אבל אדרבה זה בעצמו סיבה כמבואר בבעש"ט עה"ת/ט^ט שרק כשהצדיק מוחל בלב שלם אזי הקב"ה מעניש את מי שמיצר לו.

ולכאורה צ"ע מדוע בכה דוד הרי היה בר דעת גדול וידע שהכל לטובה? ואולי לקחו ממנו את הדעת כדי שירגיש צער ויתכפר לו. וצ"ע משמע שיש עניין לבכות גם כשיודע שהכל לטובה כדי לעורר שתי דמעות שלמעלה שע"ז נמתק הדין. כנ"ל בשער מאמרי רשב"י.

החצים מול צד הצפוני. לאפיו – על פניו. את רעהו – עם רעהו, על כי היה קשה להם הפרידה. עד דוד הגדיל – הרבה לבכות יותר מיהונתן:

^ט הפל"ח כאן כתב לעיין לק"ה נט"י שחזית הלכה ב' מה שמתבאר עפ"י תורה זו

^{סח} ואעפ"י שכשרדף אותו שאול ומצאו דוד במערה מיסך את רגליו וחתך דוד ממעילו וכשיצא אמר לו דוד (שמואל א פרק כד יב) יִשְׁפֹט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּגְקַמְנִי יְהוָה מִיַּדִּי לֹא תִהְיֶה פֶּה: אין הכוונה שרצה שימות אלא שהקב"ה יעשה שיפטיק לרדפו.

^{טט} בעל שם טוב על התורה – פרשת שמות אות טו. כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. שמעתי מהצדיק ר' נחום זלה"ה בשם הצדיק הבעל שם טוב זלה"ה פירוש הכתוב (משלי י"ז) גם ענוש לצדיק לא טוב, דרשע השונא לצדיק ומריע לו, אי אפשר שהשם יתברך ינקום מהרשע כל עוד שהצדיק אינו מוחל לו, רק כשהצדיק מוחל לו (יז) ואינו חפץ בנקמת הרשע או נוקם השם יתברך מהרשע, וזהו גם ענוש, ר"ל אימת הוא העונש להרשע, לצדיק לא טוב, כשאינו טוב בעיני הצדיק שינקום השם יתברך מהרשע או הוא הנקמה ע"כ דפח"ח: (כתר תורה פ' וישב):

עוד שם פרשת נח אות קנז – שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, כי (משלי כ"ד) שבע יפול צדיק וקם, רצה לומר בוי"ן ספירות נתגלגל נר"ן שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו, ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זוג שבפה נקרא אשתו, שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות דס"ג ע"א) זכה עזר לא זכה כנגדו ^{קכ}, דהיינו בשפגם בדיבורו כמו לשון הרע וכיוצא, מזה נעשו אנשים שונאיו המדברים עליו, הנשמה ממוח והם בניו, ופגם שבמוח במחשבה, גורם שיש לו צער מבניו, ובנפש גם כן, אם פגם במעשיו ובעובדא, גורם לו צער מעבדיו ובהמתו, ובכל הספירות יכול להעלות נר"ן, מזה שאין כן בספירה שביעית הוא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נר"ן משם, נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבורי התפלה, ובאם לאו שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עבייות וחומרייות, לכך (משלי י"ז) גם ענוש לצדיק לא טוב כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפלה נמתק בשורשה, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודפח"ח ^{קכ} וזהו ענין מעלת משה רבינו עליו השלום שהעלה ותיקן דיבורו, ותחלה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה, ולמד עמהן וכו' ודפח"ח: (בן פורת יוסף בסופו דקב"ו ע"ד):

